

Puku ya Motheo

MPHATO WA

3**SEPEDI**

LELEME LA GAE

KOTARA YA 3

Puku ya Motheo

MPHATO WA 3 | KOTARA YA 3

SEPEDI

Diteng

Kotara ya 3	1
Tabakgolo: Re borakgwebo.....	2
Beke ya 1.....	4
Beke ya 2	11
Tabakgolo: Re dira phapano.....	18
Beke ya 3	20
Beke ya 4.....	27
Tabakgolo: Boitsebišo bja rena.....	34
Beke ya 5	36
Beke ya 6	43
Tabakgolo: Re ithuta dilo tše diswa	50
Beke ya 7	52
Beke ya 8	59

KOTARA YA 3

Tabakgolo: Re borakgwebo

Polelotlaleletšo:

Seema

Polelo ye kopana, ya setšo yeo e fago keletšo. Diema gantši di akaretša polelo ya seka go swana le ditshwantšhišo.

Kodumela moepathutse ga go lehumo leo le tšwago kgauswi.

Motho ge a nyaka go atlega go se sengwe le se sengwe seo a se dirago, o swanetše go šoma ka maatla a be le kgotlelelo.

Dikanegelo:

Mae a foreše a a rekišwa

Kelvin Doe: Sebakadi sa mmino DJ Focus

Tlotlontšu

hokwana ya dikgogo:

Ntlwana ya dikgogo.

bapatša:

Go botša batho ka seo o nyakago go se rekiša.

pampišana ya papatšo:

Pampiri yeo e fago batho tshedimošo.

katološa:

Go dira selo se segolo goba go se godiša .

boitlhamelo:

O ba le bokgoni bja go nagana ka kgopolo tše diswa le tša lephefo go rarolleng mathata.

boentšinare:

Go tlhama le go aga dilo go rarolla mathata.

sefetiši:

Tlabakelo ya go romela mararankodi a radio gore batho ba kgone go theeletša radio.

kgotlelelo:

Go tšwelapele ka go šoma le ge go le bothata.

rakgwebo:

Motho yo a thomago kgwebo gomme a rekiša dilo goba ditirelo gore a hwetše tšhelete.

Tlotlontšu

kgwebo:	Mošomo wo batho ba o dirago go hwetša tšhelete ka go rekiša dithoto goba ditirelo.
go balela:	Go hwetša dikarabo ka go šomiša dinomoro.
moreki:	Motho yo a rekago selo lebenkeleng goba kgwebong.

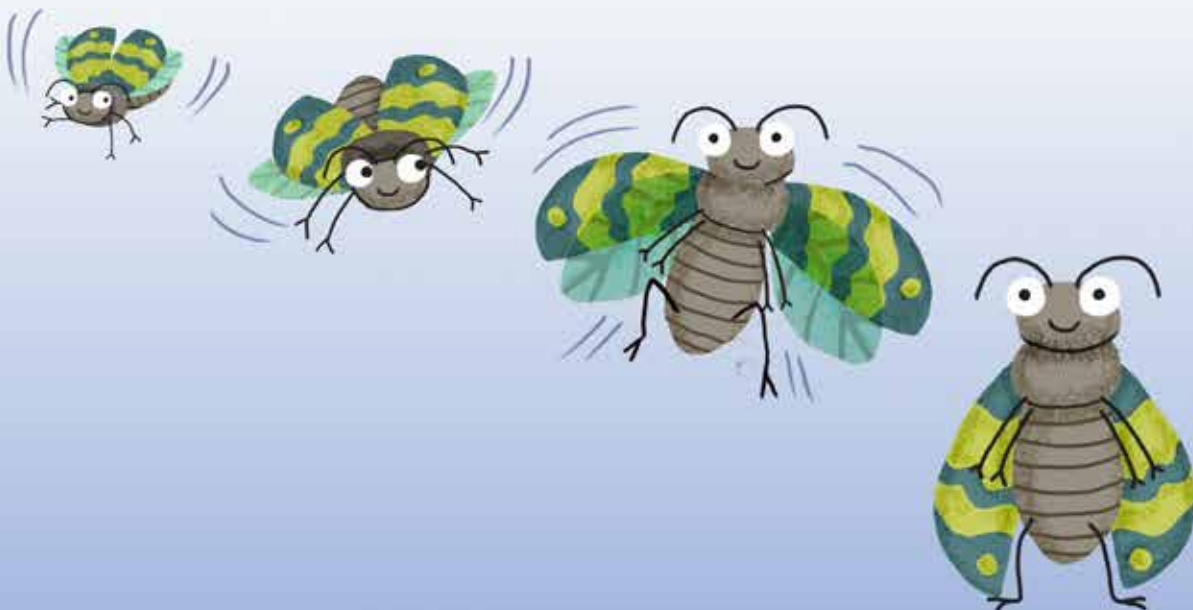
Botšiša ba lapa la gago:

Naa go na le mogwebipotlana ka geno? Ge e ba go bjalo, na o na le kgwebo ya eng?

Naa o bona go le kaone go ba le mošomo goba go ba mong wa kgwebo? Ke ka lebaka la eng o realo?

Thelelo

Go itokišetša Mphato wa 4

- Ke nako ya go itokišetša Mphato wa 4, woo e lego phetogo ye kgolo.
- Thuli ke moithuti wa Mphato wa 3. O tshwenyegile kudu ka go bala Mphatong wa 4.

Šielanang ka go bala ka go hlaboša lentšu:

O tshwenyegile ka go bala

Lehono morutiši wa ka o boleletše taba yenngwe yeo e dirilego gore mala a ka a kukege. “Ngwaga wo o tlogo, ge le bala Mphato wa 4, le tlo swanela ke go ipalela,” Mohumagadi Diale a realo. “Ebile le swanetše go kwešiša seo le se balago.”

Ke ile ka lebelela puku ya ka. Ka nako yenngwe mantšu a na le go hlakahlakana ge ke bala. Ke kwa ke boifa. Go tla diragala eng ge ke palelwa ke go bala?

Ka nako ya matena ke ile ka itulela ke nnoši. Mogwera wa ka Lesedi o ile a tla go dula lenna. “Ke ka lebaka la eng o nyamile?” a botšiša. “Ga ke kgone go bala go swana le wena,” ka realo. Ke be ikwa okare nka lla.

Lesedi o ile a swara letsogo la ka. “Thuli, o ka itlwaetša go bala lenna. Re ka bala mmogo tšatši le lengwe le le lengwe.”

Ke ile ka hlalosešša Koko ge ke fihla gae. Koko o ile a myemyeala gomme are, “Re tla bala gannyane bošegong bjo bongwe le bjo bongwe. Gannyane, gannyane.”

Kwešišo

Ahlaahla dipotšišo tšeo di latelago le molekane goba le sehlopha.

1. Naa Thuli o swanetše go bolela le mang gape ka go bala ga gagwe?
2. Naa o ikwa bjang ka go bala ka nnoši Mphatong wa 4?
3. Naa go na le se sengwe seo o belaelago ka sona, go swana le go ngwala goba dipalo?
4. Naa o ka bolela le mang ka dipelaelo tša gago?

Thelelo

Go itokišetša Mphato wa 4

- Ka nako yenngwe, dilo tše diswa di kwagala ditšhoša.
- Palesa ke moithuti wa Mphato wa 3. O tshwenyegile ka diphapošiburutelo le barutiši.

Šielanang ka go bala ka go hlaboša lentšu:

Go tšhoga go fetola diphapoši

Ka Mphatong wa 3, ke na le morutiši o tee le phapoši e tee. Mohumagadi Matlala o a ntseba. O a tseba gore ke rata go dula kgauswi le lefasetere. Phapoši ya gagwe e bolokegile, go swana le ka gae.

Eupša buti wa ka o mpoditše se sengwe sa go tšhoša. “Ka Mphatong wa 4, o ya diphapošing tša go fapano,” a realo. “Thuto yenngwe le yenngwe e ruta ke morutiši yo a fapanego!”

Pelo ya ka e ile ya re tu!tu!tu! “Go tla diragala eng ge nka timela?” ka mmošiša. “Ge barutiši ba bafsa ba ka se nthate?”

O ile a sega, eupša e sego ka moya o mobe. “O se ke wa belaela Palesa! lenna ke be ke tšhogile,” a realo. “Go fihlela go thoma go ba bose ebile go kgahliša ka mehla.”

Ke sa fela ke belaela. Ka nako yenngwe bošego, ke nagana ka yona gomme ka kwa mpa ya ka e tia.

Eupša mma ore, “Bana ka moka ba tla be ele ba bafsa. Le tla thušana.”

Kwešišo

Ahlaahla dipotšišo tšeo di latelago le molekane goba le sehlopha.

1. Naa go diragala eng sekolong sa gago ge o eya go Mphato wa 4?
2. Naa go na le barutiši bao ba fapanego go dithuto tšeo di fapanego?
3. Naa le fela le eya diphapošing tšeo di fapanego?
4. Naa o ikwa bjang ka se?
5. Naa o tseba mafelo ao a fapanego sekolong sa lena?

Tabakgolo: **Re borakgwebo**

Thelelo

Go itokišetša Mphato wa 4

- Kgabo ke moithuti wa Mphato wa 3 yoo a dulago a latetšwe goba a timeditše dilo.

Šielanang ka go bala ka go hlaboša lentšu:

Go hlokomela dilo tša ka.

Ka nako yengwe dilo tša ka di a ntšhabela. Ke ka tsela yeo ke ikwago ka gona. Maabane ke timeditše jesi ka nako ya matena. Beke ya go feta ke timeditše phensele ya ka e mpsha.

Lehono mohumagadi Molapo o rile, “Ntšhang dipuku tša lena tša dipalo.” Baithuti ka moka ba ntšhitše dipuku tša bona. Nna ke ile ka tšwela pele ke fata ka mokotlaneng wa ka. Sefahlego sa ka se ile sa thoma go fiša. Ke be ke le wa mafelelo go ntšha puku gape.

“Le ge tšhipi e lla, ke dula ke le wa mafelelo go fetša go phutha. Bagwera ba ka ba nkemela lebating.” Phakiša ba realo.

Mma are, “Kgabo, ge o bala Mphato wa 4 o swanetše go hlokomela dilo tša gago. Morutiši wa gago a ka se go hlokomelele tšona.” Seo se ile sa dira gore ke tshwenyege le go feta.

Morutiši Molapo o ile a ntaetša leano. “Paka mokotlana wa gago ka tsela yeo e swanago ka mehla,” a realo. “Ke moka bolela lenaneo la gago: dieta, jesi, lepokisi la diphensele, dipuku.”

Bjale ke bolela lenaneo la dilo tša ka ka hlogong, go swana le koša.

Kwešišo

Ahlaahla dipotšišo tšeo di latelago le molekane goba le sehlopha.

1. Naa o hlwa o timetša dilo sekolong goba ka gae?
2. O timetša dilo tša mohuta mang?
3. Naa o a dira košana gore e kgone go go thuša go gopola go paka dilo tša gago?
4. Naa o na le go nanya ge o ntšha goba o paka dilo?
5. Ge eba o kgona go dira se gabotse, o na le maele ao o ka thušago bagwera ba gago ka ona?

Thelelo

Šielanang ka go bala ka go hlaboša lentšu:

Lefelo la go hlatswa dikoloi la Thabo

Thabo o rata go hlatswa dikoloi. O be a nyaka go reka paesekela e talaleratadima. “Nka thoma kgwebo,” Thabo a botša mmagwe. “Yeo ke kgopolo e botse,” a myemyela. “O ka ba rakgwebo wa mabonwa.”

Thabo o dirile leswao le le botse ka khatepoto. Le be le ngwadilwe gore: Lefelo la go hlatswa dikoloi la Thabo. Koloi ye tee ke R20.00 fela. O kgopetše pakete, sepontšhe go malome wa gagwe wa go ba le thušo.

Ka Mokibelo mesong, Thabo o eme ka ntle. Ka bonakwana Mna. Sithole a emiša koloi ya gagwe ye khubedu ya go tlala marole kauswi le kgoro. “Dumelang Mna. Sithole,” gwa realo Thabo ka boikokobetšo. “Nka hlatswa koloi ya gago lehono?”

“Ee, ka kgopelo Thabo,” Mna. Sithole a fetola. “E ditšhila kudu ka lebaka la tsela ya marole ya go tšwa polaseng.”

Thabo o be a šoma ka maatla. O be a kopanya meetse a go ruthela le sesepe. O be a gohla maotwana ka tlhokomelo. O be a tšokolotša koloi ka meetse a go hlweka. Mafelelong o be a phumola mafasetere go fihlela a phadima.

Sithole o tšwetše kantle gomme a bona koloi ya gagwe ya go phadima. “Yoo! O dirile mošomo wo mobotse,” a realo a thabile. A fa Thabo di R20 tše diswa tša dipampiri tše pedi. “Tšhelete yeo yenngwe ke ya go leboga modiro wa gago wo mobotse.”

“Ke leboga kud,” Thabo a realo a myemyela kudu.

Thabo a lefa malome wa gagwe R25.00 ya sesepe. A fa

mmagwe R10,00 ya meetse. O šetše fela ka R5.00 efela o be a sa thoma.

Mokibelo wo o latelago mesong, Mna. Sithole a boa gape ka koloi yela ya gagwe ye khubedu. Ka morago ga gagwe go be go nale dikoloi tše dingwe tše tharo. Thabo a ikwa a itheta ka mošomo wa gagwe o thomile kgwebo ya gagwe ya mathomo.

Kwešišo

Ngwala dikarabo tša gago ka pukung ya gago ya go ngwalela

1. Naa kgwebo ya Thabo ke ya eng?

- O rekiša dipaesekela.
- O hlatswa dikoloi.
- O dira disaene tša dikhapoto.

2. Thabo o lefiša bokae go hlatswa koloi?

- R10
- R40
- R20

3. Ke ka labaka la eng Mna. Sithole a file thabo hlatswadiatla.

- Mna. Sithole ke malome wa Thabo.
- Thabo o bereka ka maatla le go dira mošomo o mobotse.
- Mna. Sithole ke monna wa go loka.

Mongwalo

Kopolla ka pukung ya gago ya go ngwalela:

Selaelo o reki ☐ it ☐ e dibapadi ☐ wa

le dipuku.

Kokoagwe o ikgant ☐ ha ka yena.

Thelelo

Šielanang ka go bala ka go hlaboša lentšu:

Mae a foreše a a rekišwa

Koko wa Leago o na le dikgogo tše dintši tše di beetšego mae a mantši. Lapa ka moka le jele mae eupša gwa no fela go šetše mae a mantši ka moo gae.

Mantšiboa a mangwe, Koko o apeile bogobe le mae gore ba je dijo tša matena.

Mogwera wa Leago, Thakgalo le yena o jele le bona. Thakgalo a ba botša ka moo mae a bona a lego bose ka gona. Leago o mmoditše gore mae a tšwa dikgogong tša bona tša ka gae.

Bošegong bjoo koko o naganne kudu ka koketšo ya mae le ka moo Thakgalo a boletšego ka gona. O bile le kgopolo.

Tšatši leo le latelago Leago o hweditše koko a aga hokwana ya dikgogo ka dikota le dipikiri. O boditše Leago gore hokwana yeo e tla dira gore go be bonolo go kgoboketša mae ka lebaka la gore dikgogo di tla beela mae ka moka ka hokwaneng. Koko o hlalosa leano la gagwe la go rekiša mae ao a šetšego.

Leago le sesi wa gagwe ba thušana go rekiša mae ka theko ya fase. Koko a botša Mna. Tshivhase ka mae. Mna. Tshivhase o boditše batho ba bantši.

Mmago Thakgalo e bile moreki wa mathomo. O boditše koko ka moo Thakgalo a ratago mae ao ka gona.

Koko a phetha ka gore ba tlo šomiša tšhelete yeo ba e dirilego go bjala merogo yeo ba tla e rekišago.

Kwešišo

Ngwala dikarabo tša gago ka pukung ya gago ya go ngwalela

1. Naa koko o agile eng?

Koko o agile...

2. Leano la Koko ka mae ao a šetšego e be e le eng?

Leano la koko e be e le go...

3. Naa koko o šomišitše eng go aga hokwana?

Koko o šomišitše...le...go aga hokwana.

4. Naa o nagana gore ke kgopolo ye botse ya go bjala merogo?

Ke tshepa gore ke/ga se kgopolo ye botse ya go bjala merogo ka lebaka la gore...

Bala mafelelo ao a fapanego a kanegelo.

Dikgogo tša koko di beetše mae a mantši. Lapa le tee le ka se kgone go ja mae ao la a fetša.

Mantšiboeng a mangwe, mogwera wa Leago o ile a tla go ja le bona dijo tša mantšiboa. Mogwera wa Leago o ile a re mae ke a ma bose kudu. Bošegong bjoo, koko o ile a tlelwa ke kgopolo ka mae ao a mantši.

Letšatši le le latelago, koko o ile a paka mae ka moka ao a oketšegilego ka serotong.

“Etla, Leago,” a realo. “Re ya sekolong sa gago.”

Koko o ile a fa ba ka khitšhing ya sekolo mae ao. Bjale bana ka moka ba humana lee la go bedišwa le motepa wa bona wa mesong.

“Mae a tiiša bana gape a dira gore ba be bohlale,” Koko a realo a myemyela.

Leago o ile a kwa a ikgantšha.

Ahlaahlang mafelelo ao a fapanego.

1. Ke mafelelo afe ao o a ratago kudu?

2. Ke ka lebaka la eng?

3. Naa o ka nagana mafelelo ao a fapanego a kanegelo?

Popegopolelo

ba-

Lebopi la beke:

Naa mošomo wa lebopi le ke eng?

- Le laetša bontši bja maina- Magorong a maina a mo-ba

Naa lebopi le le humanwa kae?

- Mathomong a leina

Mohlala:

- 1 motho - 2 batho

Go hlatholla molaetša

Šielanang ka go bala mantšu gomme le ahlaahle dihlahoso:

basadi

baruti

bahumi

Thelelo

Šielanang ka go bala ka go hlaboša lentšu:

Lebenkele le leswa la dibapadišwa

Mpho o be a thabile. basadi ba Basotho ba be ba bula lebenkele la dibapadišwa. Batho ka moka ba be ba amogelelele ka lebenkeleng. Baruti ba ile ba tla go rapelela lebenkele. Basadi ba go dula kgauswi ba tlile go thuša go swiela.

Basadi ba ile a thwala bašomi go tšwa motseng. badudi bao ba sa šomego ba be ba duma go ba bašomi lebenkeleng. Mma o ile a nthekele bathwana ba go bapadiša ka lebenkeleng. Ke ile ka rata gape le dibapadišwa tša barutiši le basetsana. “Ke a leboga mma,” dibapadišwa tša ka ke tše botse.

Popegopolelo

Hwetša mantšu ka moka go tšwa go sengwalwa ao a šomišago: **ba-**

Ngwala lenaneo la mantšu a ka pukung ya gago ya go ngwalela.

Kwešišo

Ngwala dikarabo tša gago ka pukung ya gago ya go ngwalela

Naa mošomo wa lebopi le ke eng? ba-?

1. Le laetša bontši bja maina.
2. Le laetša botee bja maina.
3. Le laetša mašala.

Popegopolelo

Bala mehlala ya mafoko.

Lemoga ka tsela yeo lentšu leo le thaletšwego le fetolago hlathollo.

Ke bona mosadi.

Ke bona basadi.

Popegopolelo

Kopollela mantšu ka pukung ya gago.

Fetola (mantšu/mabopi) go laetša gore: Go na le dilo goba motho wa go feta o tee.

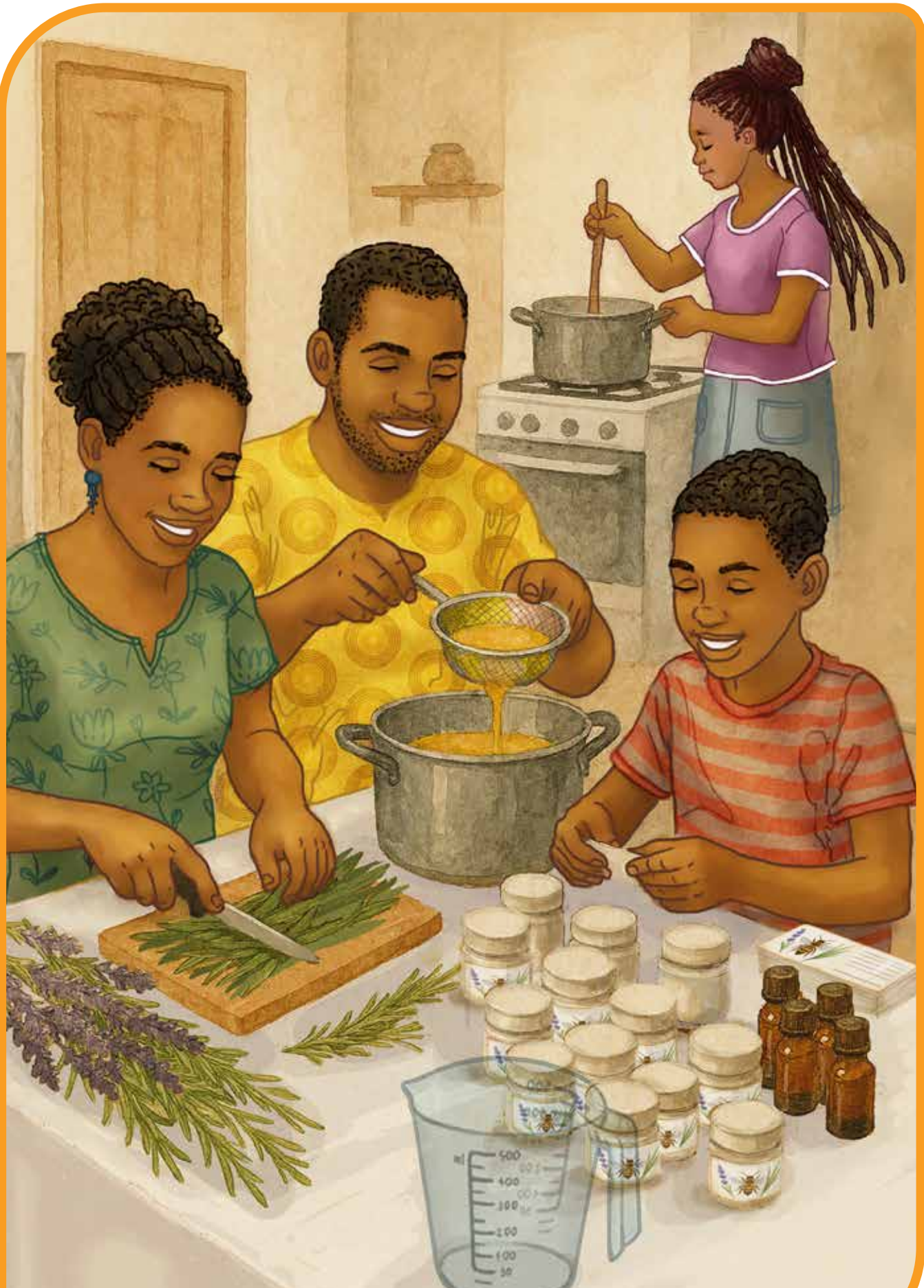
1. Ba bitša moruti.
2. Ba bona molemi.
3. Ba kitimiša monna.
4. Ba rata mooki.
5. Ba leboga mošomi.

Thelelo

Šielanang ka go bala ka go hlaboša lentšu:

Baagi ba a aga. Balemi ba a lema. Boruti ba ile kerekeng. Banna ba a šoma

Dikanegelo tša Boitlhamelo

Thelelo

Šomiša maswao a polelo gore o kgone go bala ka thelelo.

Ge o bona khutlo, khutša gannyane.	.
Ge o bona fegelwana, khutša ka pejana.	,
Ge e bone leswao la potšišo, fetola lentšu la gago gomme o botšiše potšišo.	?
Ge o bona leswao la makalo, fetola lentšu la gago go laetša maikutlo.	!
Ge o bona ditsebjana, fetola lentšu la gago gore le swane le la motho yo a bolelago.	“...”

Thelelo

Šielanang ka go balela mafoko godimo.
Lemoga maswaodikga.

1. Bana ba bapala ka mepopi, mapai, dikoloyana le dipuku.
2. Rakgolo, yo a nago le mengwaga e 86, o sa šoma.
3. O se ke wa swara!
4. Ke bokae diapola tše?
5. “Etšwa ka mo!” ralebenkele a goeletša.
6. “Go kota meriri ke bokae?” Thato a botšiša
7. “Nka go hlatswetša koloi,” Mošemane a realo “Ke patediša R80 fela go hlatswa le go phadimiša.”

Go tšweletša molaetša kgakala

Ngwala mafoko gape ka pukung ya gago.
Tsenya maswaodikga ao a tlogetšwego.

1. ke bone bana, basadi, banna le bakgalabje lepatlelong
2. reka lehono o boloke
3. naa sesepa ke bokae
4. leina la sekolo sa rena ke mohube mpho a realo
5. ke rekile diapola, dipanana, dinamune le dipiere

Thelelo

Šielanang ka go bala ka go hlaboša lentšu:

Lefelo la bopakelo la Mmanako

Mmanako o dula lefelong leo a goletšego go lona Mpumalanga. Toropo ya gagwe ya Graskop e botse kudu. Batho ba bantši ba e etela go tšwa lefaseng ka bophara.

Mmanako ke sepaki. Mesong ye mengwe le ye mengwe o tsoga e sa le ka masa. O paka borotheo bjo botsotheo. O paka dikhekhe tša go tanta tša marula. Lebenkele la gagwe le lenyenyane le dula le nkgabosana.

Baeng ba bantši ba ema lebenkeleng la Mmanako la bopako go reka marotho le dikhekhe pele ba ka etela diphororo.

O rekiša senkgwa se se foreše ka R35. O rekiša dikuku tše dinnyane tša marula ka R15 e tee.

Baeng ba rata go kwa tatso ya dijo tša MaAfrika ka fao Mmanako o rekiša dikuku tše dintši tša marula.

Mmanako o šomiša tšhelete ye a e dirilego go lefela rente, mohlagase le babereki. O na le batho ba babedi bao ba mo šomelago. O šomiša tšhelete yeo a e dirilego go reka folouru le ditlabakelo tša go paka.

Mmanako o rata go leka diresipi tše diswa. O šomana le go leka resipi ye mpsha ya go dira borotheo bja mogwapa. O nagana gore batho ba bantši ba tla bo rata.

Kwešišo

Ngwala dikarabo tša gago ka pukung ya gago ya go ngwalela

1. Naa Mmanako o goletše kae?

- a. Toropong ya Graskop.
- b. Profense ya Mpumalanga.
- c. Toropong ya Graskop, profenseng ya Mpumalanga.

2. Naa Mmanako o rekiša dikuku tša mohuta ofe?

- a. Dikuku tša Marula.
- b. Dikuku tša folouru ye Tsotho
- c. Dikuku tša dikhwinsi

3. Naa ke eng dilo tše pedi tšeo Mmanako a swanetšego go di lefela?

- a. Rente le pheterole
- b. Mohalagase le dikuku.
- c. Rente le mohlagase.

Mongwalo

Kopolla ka pukung ya gago ya go ngwalela:

Ka Mokibelo, ke roket ☐ e

mpopi wa ka roko.

Ka Sontaga, ke reki ☐ it ☐ e

t ☐ e dingwe

Thelelo

Šielanang ka go bala ka go hlaboša lentšu:

Kelvin Doe: Sebakadi sa mmimo DJ Focus

Kelvin Doe o belegwe Freetown, Sierra Leone. Tikologo yeo Kelvin a bego a dula go yona e be e na le megala ya mohlagase, eupša e be e sa šome gabotse. Motsaneng wa gabo ba be ba hwetša mohlagase gatee fela ka beke. Ge Kelvin a be a e-na le nywaga e 10, o be a nyaka go lokiša bothata bja mohlagase. O ile a kgoboketša ditšhipi tše di senyegilego le didirišwa tša elektroniki tše di senyegilego. O ile a fetša diiri tše dintši a bušetša diripana tše di robegilego go fihlela di šoma gape. Ka go itlwaetša letšatši le lengwe le le lengwe, o ile a ithuta kamoo a ka lokišago didirišwa tša elektroniki.

Ge Kelvin a be a na le mengwaga ye 13, o ile a hlama betiri ya go tšhuma mabone dintlong tša tikologong yeo a bego a dula go yona.

Ka morago ga moo, Kelvin o ile a kwa ka kampa ye e kgethegilego ya bana bao ba nyakago go rarolla mathata setšhabeng sa gabo bona. Leina la morulaganyi e be e le David Sengeh.

Kelvin o phethile ka gore yena o nyaka go thoma seteišene sa radio. “Ge re na le seteišene sa radio, gona re tla bolela ka mathata ka moka a setšhabeng sa rena,” Kelvin a realo. O kgobokeditše sehlopha gomme a dira dikgopelo tša kampa.

Moo kampeng, Kelvin o agile tšohle tše a bego a tla di nyaka go thoma seteišene sa gagwe sa radio. O beakantše bašomi ba gagwe ba radio. O phethile ka gore seteišene sa gagwe se tla dira phatlalatšo ya, dikanegelo, ditaba, dikakanyo le mmimo. Kelvin a ipha leina la go šomišwa radiong: DJ Focus.

David o dumetše gore Kelvin o nale mabokgoni a magolo, le phišegelo. Kelvin o thopile sefoka sa godimodimo ka kampeng.

David a beakanyetša Kelvin go ya go dira lenaneo la MIT kua United States. Ye ke yunibesithi ya go tsebega ya tša Mahlale le dikutollo. E be e le yena yo monyenyanane yo a laleditšwego lenaneong leo.

Le lehono le, Kelvin o na le seteišeni seo e lego sa gagwe, o utolla dilo tše mpsha le go thuša setšhaba sa gabo.

Kwešišo

Ngwala dikarabo tša gago ka pukung ya gago ya go ngwalela

1. Naa Kelvin Doe o tšwa kae?

Kelvin Doie o tšwa...

2. Naa ke mang morulaganyi wa kampa yeo Kelvin a tšwago go yana?

Morulaganyi wa kampa ke...

3. Naa leina la radio ya Kelvin e be e le eng?

Leina la radio ya Kelvin ke...

4. Kelvin o šomišitše radio go abelana ka dikgopolo. Matšatšing a lehono ,re ka abelana dikgopolo ka eng?

Matšatši a re ka abelana dikgopolo ka...

Bala mafelelo ao a fapanego a kanegelo.

Tšeo di oketšegilego ka Kelvin: Kelvin ga se a thopa sefoka kampeng. O be a nyamile, eupša ga se a kgaotša.

Kua gae, o ile a aga seteišene sa radio le bagwera ba gagwe. O ile a dira mabone ka diripana tša kgale. Mabone a be a šomiša maatla a letšatši. Lebone la mathomo o le file mmagwe. Go be go kganya bošegong bjo bongwe le bjo bongwe ka ntlong.

Kelvin o rutile le bana ba bangwe go lokiša dilo.

O ile a tšwela pele go dira dilo tše di botse motseng wa gabo.

Ahlaahlang mafelelo ao a fapanego.

1. Ke mafelelo afe ao o a ratago kudu?

2. Ke ka lebaka la eng?

3. Naa o ka nagana mafelelo ao a fapanego a kanegelo?

Tabakgolo: Re dira phapano

Polelotlaleletšo:

seka

Sekafoko moo mantšu a nago le tlhalošo ye e fapanego le tlhalošo ya nnete.

Motho ke motho ka batho.

Seka se sa motheo se ra gore katlego ya gago ka noši le bokgoni bja gago bja go dira phapano di ithekgile ka botlalo ka go thekga goba go thekgwa ke setšhaba sa geno.

Dikanegelo:

Lotanang o ntšha se mafahleng a gagwe

Greta Thunberg, mogale wa phetogo ya leratadima

Tlotlontšu

go kwera: Go bolela dilo tša go se be gabotse tšeo di dirago gore motho a se ikwe gabotse goba go tsenywa maahlo.

go hloriša: Go swara motho o mongwe ka mokgwa wo mobe goba go mo kweša bohloko kgafetšakgafetša.

go tsupuloga: Go tšwelela ka ntle ka lešoba goba sekgoba

go emela selo: Go thuša goba go emelela motho yo a hlorišwago.

tšhilafatšo ya leratadima: Dilo tša ditšhila lefaufaung, meetse goba naga ya go gobatša dimela, diphoofolo le batho.

bera ya polara: Bera ye kgolo ye tšhweu ya go dula mafelelong la go tonya kudu kgauswi le North Pole.

phetogo ya leratadima: Ke ge boemo bja leratadima bo fetoga ka nako ye telele, gwa ba le phišo ye kgolo gomme tikologo ya tlhago ya senyega goba ya fetošwa.

Tlotlontšu

boipelaetšo: Go kopana ga batho ka bontši go laetša go se kgotsofale ka se sengwe gomme ba nyaka phetogo.

bothata: Selo seo se fošagetšego goba se lego bothata gomme se swanetše go lokišwa.

tharollo: Karabo ya bothata.

tikologo: Lefase leo le re dikologilego, go akaretša dimela, diphoofolo, meetse, naga le batho.

mothopo wa tlhago: Selo seo re se hwetšago tlhagong seo batho ba se šomišago, go swana le meetse, seetša sa letšatši, mehlare goba mabu.

Botšiša ba lapa la gago:

Naa ke eng seo nka se dirago go thuša ka gae gore go be le phapano?

Naa o nagana gore go na le bothata bofe tikologong ya rena? Naa ke eng seo re ka se dirago gore e be kaone?

Popegopolelo

me-

Lebopi la beke:

Naa mošomo wa lebopi le ke eng?

- Le laetša bontši bja dilo. Magorong a maina a mo-me

Naa lebopi le le humanwa kae?

- Mathomong a lentšu.

Mohlala:

- 1 mohlare - 2 mehlare

Go hlatholla molaetša

Šielanang ka go bala mantšu gomme le ahlaahle dihlahoso:

mesela

meriti

meago

Thelelo

Šielanang ka go bala ka go hlaboša lentšu:

Meago ya sekolo e botse.

Bana ba ile phakeng. Ba dutše ka fase ga meriti ya mehlare. Ba bona meselana e mennyanane. “Ke meselana ya eng?” yo mongwe a botšiša. “Okare ke meselana ya magotlo,” Tumi a fetola.

Ge ba tloga meriting ba ile meswinking. Ge ba nametše meswinki ba bona meago ya kgauswi. Go na le meago ye mebotse ya di ofisi. Meago ye mengwe e na le merako ya go taga. Ba bona le meedi.

Popegopolelo

Hwetša mantšu ka moka go tšwa go sengwalwa ao a šomišago: **me-**

Ngwala lenaneo la mantšu a ka pukung ya gago ya go ngwalela:

Kwešišo

Ngwala dikarabo tša gago ka pukung ya gago ya go ngwalela

Ke eng mošomo wa lebopi le: me-

1. Le laetša bontši bja dilo.
2. Le laetša botee bja dilo.
3. Le laetša bogolo bja dilo.

Popegopolelo

Bala mehlala ya mafoko.

Lemoga ka tsela yeo lentšu leo le thaletšwego le fetolago hlathollo.

Re dutše ka fase ga mohlare.

Re dutše ka fase ga mehlare.

Popegopolelo

Kopollela mantšu ka pukung ya gago.

Fetola (mantšu/mabopi) go laetša gore: Go na le selo goba motho wa go feta tee.

1. Re lebeletše moago.
2. Ke bona moedi.
3. Ke letša moropa.
4. Ga ke rate molato.
5. Ke gobetše monwana.

Thelelo

Šielanang ka go bala ka go hlaboša lentšu:

Bašimane ba letša meropa. Ba bangwe ba letša melodi. Rena re ja megwapa ka fase ga mehlare. Bokoko ba ja merogo.

Tabakgolo: **Re dira phapano**

Thelelo

Šomiša maswao a polelo gore o kgone go bala ka thelelo.

Ge o bona khutlo, khutša gannyane.	.
Ge o bona fegelwana, khutša ka pejana.	,
Ge e bone leswao la potšišo, fetola lentšu la gago gomme o botšiše potšišo.	?
Ge o bona leswao la makalo, fetola lentšu la gago go laetša maikutlo.	!
Ge o bona ditsebjana, fetola lentšu la gago gore le swane le la motho yo a bolelago.	“...”

Thelelo

Šielanang ka go balela mafoko godimo.
Lemoga maswaodikga.

1. Re gadikile mae, nama le ditamati.
2. Ka gobane re bjetše mehlare, lepatlelo la rena le na le morithi.
3. Boloka meetse, tswalela thepe!
4. Ke ka lebaka la eng go le bohlokwa go abelana le ba bangwe?
5. Morutiši o rile, “Le tle le dipuku tša kgale re di bee sekhutlong sa go bala.”
6. “Naa re ka ya kerekeng ka Labohlano?” Karabo a botšiša.
7. “Ke selo se sennyane fela,” tate a realo, “Seo se ka fetolago letšatši la gago ka moka.”

Go tšweletša molaetša kgakala

Ngwala mafoko gape ka pukung ya gago.
Tsenya maswaodikga ao a tlogetšwego.

1. re bone tlou tau nkwe le phala
2. naa o ka nthuša go bjala
3. tlogela go senya meetse
4. morutiši o rile etlang le diaparo tša kgale re fe bahloki
5. ge re hlwekiša phaka ya rena bohle ba tla bapala ka polokego

Thelelo

Šielanang ka go bala ka go hlaboša lentšu:

O ka raloka le rena

Neo o rata go raloka kgwele ya maoto ka morago ga sekolo. O be a dula a eya phakeng yeo e bego e le kgauswi le legae la gagwe ka gare ga Toreng ya Ponte ye kgolo ya nkgokolo.

Mathapama a mangwe, Neo o be a bapala ka kgwele ya gagwe lebaleng. Mošemane yo mogolo yo a bitšwago Jabu o ile a sepela go ya go Neo gomme a phamola kgwele.

“Ye ke kgwele ya ka bjalo,” Jabu a sega. “Eya gae mošemanyana!”

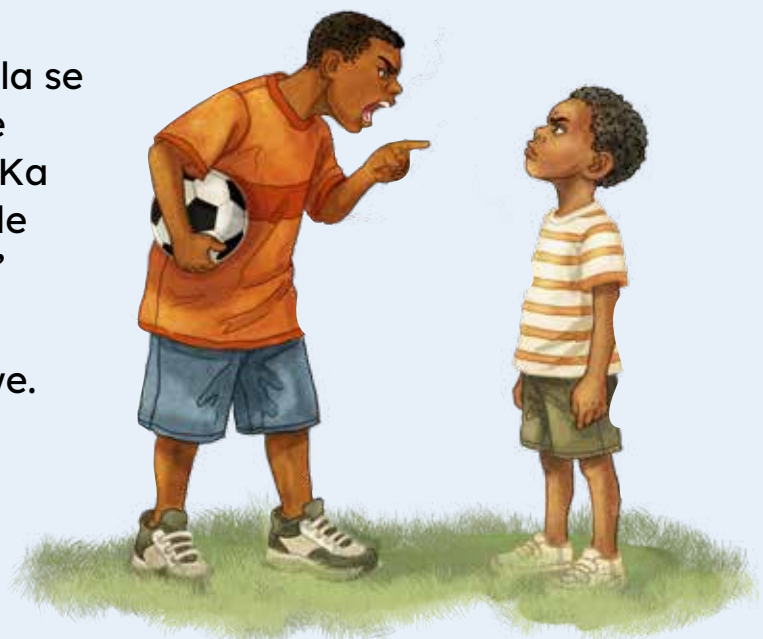
Neo a kwa pelo ya gagwe e betha ka pejana. A napa a lebelela meagong ya difoete ye metelele ya Berea, go tloga moo a retogela go mphenyašilo yo mogolo. O tsebile gore seo Jabu a se dirago ga se sona. Neo, a ema thwii. “Aowa Jabu,” Neo a bolela ka lentšu la godimo la bogale. “Ke kgwele ya ka yeo, e buše.” Jabu a mmatamela. “Go tla direga eng ge nkare nnako?” a realo.

“Ka moka re rata go raloka kgwele ya maoto,” Neo a araba ka boleta. “O ka raloka le rena eupša o ka se tšee dilo tša ka.”

Bana ba bangwe ba go raloka ka phakeng ba ema ba hlalela fela. Ba ile ba tla ba ema kgauswi le Neo. “Ee, Jabu! E ba le nnete!” gwa goeleta mosetsana yo mongwe ba re ke Lerato.

Jabu a lebelela sehlopha sela se sentši sa bana. O bone gore ga go yo a segago le yena. Ka go iketla, Jabu a bea kgwele maotong a Neo. “Go lokile,” Jabu a popoduma.

Neo a tšea kgwele ya gagwe. A ikwa a le motlotlo. O ile a ema kgahlanong le mphenyašilo thwii ka tlase ga Ditora tše di tumilego tša Ponte.

Kwešišo

Ngwala dikarabo tša gago ka pukung ya gago ya go ngwalela

1. Neo le bagwera ba gagwe ba bapala kae?

- a. Mmileng wo o tletšego batho kua Hillbrow.
- b. Ka gare ga Ditora tša Ponte.
- c. Ka phakeng kgauswi le Ditora tša Ponte.

2. Re tseba bjang gore Jabu ke mphenyašilo?

- a. O gana ge Lerato a bapala kgwele ya maoto.
- b. O phamola kgwele ya Neo.
- c. O betha Neo

3. Ke ka lebaka la eng Jabu a bušetša kgwele go Neo?

- a. Bana ba bangwe ba ema le Neo.
- b. Mmago Neo o tla phakeng.
- c. Go thoma go fifala gomme Jabu o swanetše go ya gae.

Mongwalo

Kopolla ka pukung ya gago ya go ngwalela:

Ba□omi ba Mmasepala ba □oma
ka maatla go □irelet□a tikologo
ya rena.

Thelelo

Šielanang ka go bala ka go hlaboša lentšu:

Lotanang o ntšha sa mafahleng a gagwe

“Go be go le bjang sekolong lehono?”

“Go be go sena bothata,” Lotanang a realo. “Ga o lebelelege o phetše gabotse,” gwa realo mmago Lotanang. O be a nepile! Lotanang o kwele bohloko ka morago ga ge a seno bona bana ba bangwe ba kwera Tokelo sekolong. O boditše mmagwe ka moo ba bego ba mo swara gampe ka gona.

“Ga ke tseba gore o ka thuša bjang?” Mmago Lotanang a mmotšiša. “Mogongwe nka ba botša gore ba tlogele go mo swara gampe,” a realo.

Letšatši le le latelago ge tšhipi e lla ka nako ya go khutša, Lotanang a ikwa a tshwenyegile. O be a tshwenywa ke gore ge a ka emelela Tokelo, ba bangwe le bona ba ka dira metlae ka yena. O naganne gore ba ka dira metlae ka jesi wa gagwe ya lešoba.

Ge a tšwela ka ntle, Tokelo o be a dutše a nnoši. Go be go na le bana go mo dikologa. Ba be ba mo šupa ebile ba mo sega. Lotanang a ema ka pele ga Tokelo. “Nke o tlogele seo!” a goeletša. “Tlogela go ba yo mobe!” Ya ba pelo ya gagwe e betha ka lebelo. Sefahlego le sona sa kwa phišo.

Bana ba tlogela go kwera Tokelo ba dio itshepelela.

Mna. Maboya a bitša Lotanang go tlo bolela le yena. Ke bone ka moo o emeletšego Tokelo ka gona. Ke motlotlo ka wena. “Mna. Maboya a fa Atang segomaretšwa. Nakong ye e tlogo, o tle o mpotše,” gwa realo Mna. Maboya.

Lotanang a ikwa a le motlotlo go emelela mogwera wa gagwe.

Kwešišo

Ngwala dikarabo tša gago ka pukung ya gago ya go ngwalela

1. **Naa bana ba be ba swara mang gampe sekolong?**
Bana ba be ba swara... gampe.
2. **Mna. Maboya o ile a fa Lotanang eng?**
Mna. Maboya o file Lotanang...
3. **Naa ke mang yo Lotanang a boletšego le yena mabapi le bothata bjoo?**
Lotanang o boletše ka bothata le...
4. **Naa o kile wa emelela mogwera nakong ye nngwe? O ile wa ikwa bjang?**
Ee, ke ile ka emelela mogwera/Aowa ga se a ka ka emelela mogwera. Ke kwele...

Bala mafelelo ao a fapanego a kanegelo.

Ge Lotanang a tšwela kante, bana ba be ba sega Atang. Lotanang o ile a ikwa a tšhogile kudu gore a ka goelela. O ile a kitima gomme a nyaka Morena Maboya.

“Morena, ba kwera Atang,” Lotanang a realo. “Ke kgopela o tle o mo thuše hle!”

Morena Maboya o ile a batamela. “Go kwera ga se taba ye botse,” a botša bana. “Wena o ka ikwa bjang ge ba go kwera?”

Bana ba ile ba kgopela Atang tshwarelo. Ke moka Lotanang a dula kgauswi le yena. “Etle o bapale le rena,” a realo. Atang o ile a myemyela.

Ahlaahlang mafelelo ao a fapanego.

1. Ke mafelelo afe ao o a ratago kudu?
2. Ke ka lebaka la eng?
3. Naa o ka nagana mafelelo ao a fapanego a kanegelo?

Popegopolelo

ma-

Le bopi la beke:

Naa mošomo wa lebopi le ke eng?

- E laetša bontši bja dilo. Magorong maina a le-ma.

Naa lebopi le le humanwa kae?

- Mathomong a lentšu.

Mohlala:

- 1 lee - 2 mae

Go hlatholla molaetša

Šielanang ka go bala mantšu gomme le ahlaahle dihlahoso:

maoto

magapu

magare

Thelelo

Šielanang ka go bala ka go hlaboša lentšu:

Re ngwala mafoko

Maabane re ngwadile mafoko. Ke ngwadile mafoko ka magapu. Ke ngwadile gape ka madimo. Ge go na le ledimo mabone a a tima. Maloba mabone a timile re eja magapu.

Re khutile ka mapaing. Re khuthetše madimo. Maoto a rena a hloletše. Mkgadi o apere maseka maotong. Maseka a gagwe a a thulana ka gore o tšhogile.

Popegopolelo

Hwetša mantšu ka moka go tšwa go sengwalwa ao a šomišago: **ma-**

Ngwala lenaneo la mantšu a ka pukung ya gago ya go ngwalela:

Kwešišo

Ngwala dikarabo tša gago ka pukung ya gago ya go ngwalela

Ke eng mošomo wa lebopi le: ma-?

1. Le laetša botee bja dilo.
2. Le laetša bontši bja dilo.
3. Le laetša bonnyane bja dilo.

Popegopolelo

Bala mehlala ya mafoko.

Lemoga ka tsela yeo lentšu leo le thaletšwego le fetolago hlathollo.

Re reka legapu.

Re reka magapu.

Popegopolelo

Kopollela mantšu ka pukung ya gago.

Fetola (mantšu/mabopi) go laetša gore: Go na le dilo goba motho wa go feta o tee.

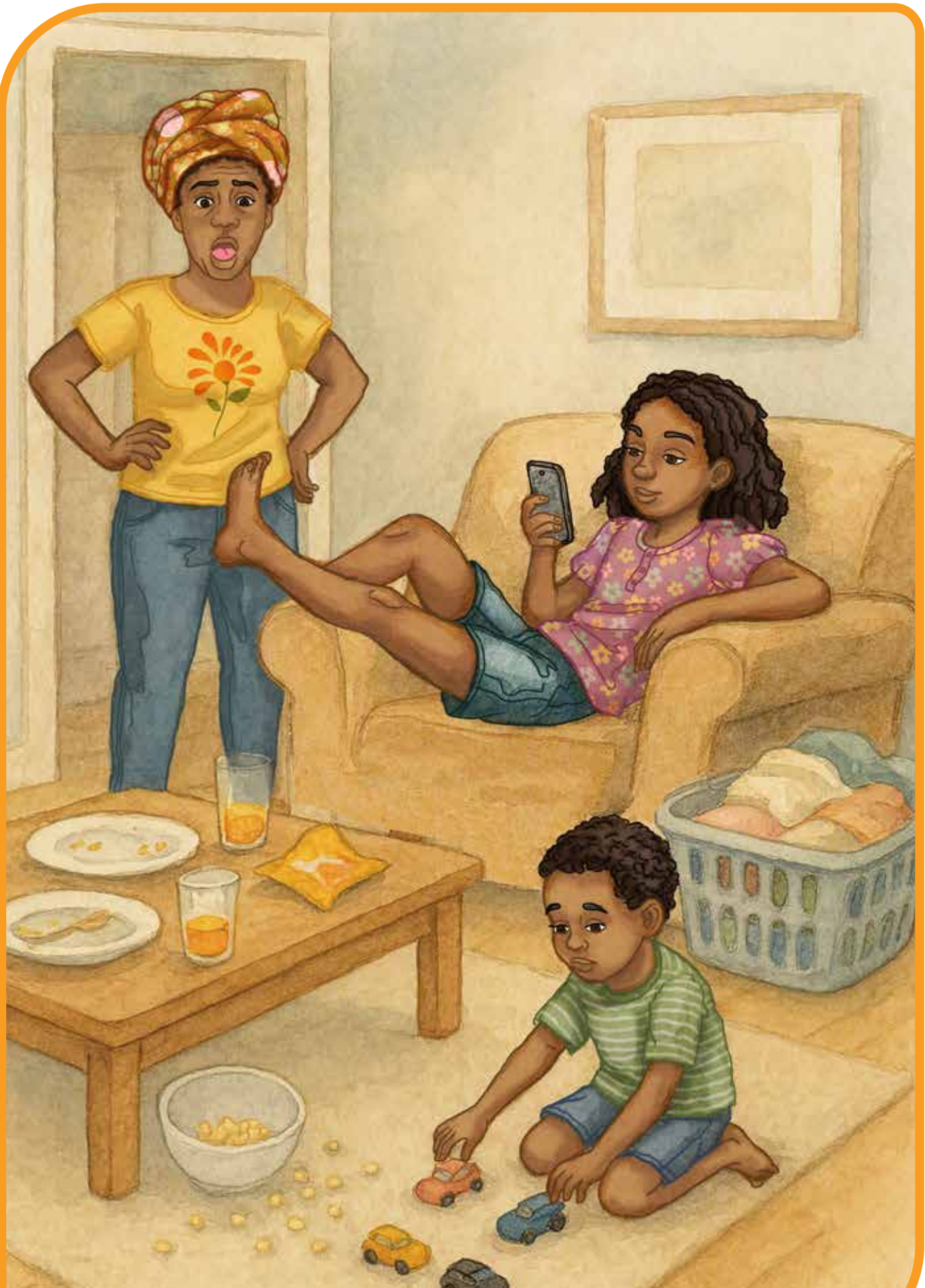
1. Koko o bolawa ke leoto.
2. Re rekile lefielo.
3. Ke jele lee.
4. Re ithuta ka lerapo.
5. Bana ba bapala ka leraga.

Thelelo

Šielanang ka go bala ka go hlaboša lentšu:

Maloba re jele magapu. Maabane re jele mae. Lehono re šeba ka marapo. Re dutše ka serapaneng sa matšoba.

Dikanegelo tša Boitlhamelo

Thelelo

Šomiša maswao a polelo gore o kgone go bala ka thelelo.

Ge o bona khutlo, khutša gannyane.	.
Ge o bona fegelwana, khutša ka pejana.	,
Ge e bone leswao la potšišo, fetola lentšu la gago gomme o botšiše potšišo.	?
Ge o bona leswao la makalo, fetola lentšu la gago go laetša maikutlo.	!
Ge o bona ditsebjana, fetola lentšu la gago gore le swane le la motho yo a bolelago.	“...”

Thelelo

Šielanang ka go balela mafoko godimo.
Lemoga maswaodikga.

1. Re oletše dithini, mabotlelo, dipampiri le dipolasetiki.
2. Ge re hlwekiša phaka, bana ba tla bapala ka polokego.
3. Topa matlakala ao go na bjale!
4. Ke mang yo a tla nthušago go nošetša?
5. Morutiši o rile, “Bea diphuthelwana tša dijo ka lepokišing.
6. “Naa nka go swariša, Koko?” Neo a botšiša.
7. “Diatla tše nnyane,” Mma a realo, “Di ka dira mošomo wo mogolo.”

Go tšweletša molaetša kgakala

Ngwala mafoko gape ka pukung ya gago.
Tsenya maswaodikga ao a tlogetšwego.

1. re tlile le dikherotse ditapola le dinawa
2. ke ka lebaka la eng re swanetše go abelana
3. topa ditlakala tše
4. morutiši o rile re tle le dipuku tša kgale
5. ka lebaka la mehlare re na le morithi

Thelelo

Šielanang ka go bala ka go hlaboša lentšu:

Mogwera o tee wa makgonthe

Amara o ile a hudugela Afrika Borwa go tšwa Zimbabwe. O be a dula le lapa la gagwe lefelong leo le bego le tletše batho. Amara o be a rata sekolo sa gagwe se seswa. Efela ka dinako tše dingwe o be a ikwa a nyamile kudu.

Bana ba bangwe ba be ba sa nyake go bapala le yena. Ba be ba sebaseba ge a feta. Ba be ba re o bolela ka tsela ye e fapanego.

Thapameng ye nngwe, Amara o be a dutše mathuding a ntlo ya gabo. O be a lokiša koloi ya gagwe ya mabelo ya go bapadiša. Mošemane yo a bitšwago Sefora o ile a feta le bagwera ba gagwe. “Ke ka baka la eng o dula mo?” Sefora a goeletša Amara. “Boela nageng ya geno!”

“Amara o ile a kwa megokgo mahlong a gagwe. Efela ga se a lla. O ile a ema a swere koloi ya gagwe ya go bapadiša.”

“Ke dula mo gona bjale ka gobane batswadi ba ka ba šoma mo,” Amara a realo ka sebetse. “Ka moka re tšwa Afrika. Legae la gešo le lebotse, go swana le Afrika Borwa.”

Sefora o ile a sega. Eupša mogwera wa gagwe, Lerato ga se a sega. Lerato o ile a lebelela sefatanaga sa Amara sa go bapadiša.

“Ao! Maotwana a retologa bjang ka lebelo gakaakaa?” Lerato a botšiša. O ile a batamela kgauswi.

“Ke dirišitše dikhurumelo tša mapotlelo tša kgale,” Amara a realo. “Naa o nyaka go nthuša go se penta?”

Lerato o ile a dula kgauswi le Amara manamelong. Sefora o ile a ba lebelela. O ile a ikwa e le setlaela ge a eme a nnoši. Ka go nanya, o ile a sepela. Amara o ile a ikwa a thabile. Mogwera o tee yo mokaone a ka fetoša se sengwe le se sengwe.

Kwešišo

Ngwala dikarabo tša gago ka pukung ya gago ya go ngwalela

1. **Amara o be a dula kae pele a etla Afrika Borwa?**
 - a. Motse Kapa
 - b. Botswana
 - c. Zimbabwe
2. **Amara o be a lokiša eng ge a dutše mathuding a ntlo ya gabo?**
 - a. Mpopi
 - b. Koloï ya Mabelo
 - c. Lefelo la go apea la dibapadišwa
3. **Ke ka lebaka la eng Lerato a ile a batamela Amara?**
 - a. O be a nyaka go tšea pente.
 - b. O be a nyaka go goeletša Sefora.
 - c. O be a nyaka go lebelela maotwana.

Kopolla ka pukung ya gago ya go ngwalela:

□omi□ang polasetiki gape hle

Mohumagadi Modiba o loga

ka polasetiki.

Thelelo

Šielanang ka go bala ka go hlaboša lentšu:

Greta Thunberg, mogale wa phetogo ya leratadima

Greta Thunberg o be a dula nageng yeo e bitšwago Sweden. Bjoko bja gagwe bo be bo šoma ka tsela ye e fapanego gannyane ka gobane o be a na le otisime. Ka dinako tše dingwe go be go le bothata go yena go bolela le ba bangwe. Efela o be a kgona go lebiša tlhokomelo gabotse kudu dilong tše bohlokwa. Ka letšatši le lengwe, morutiši wa gagwe o ile a mmontšha bidio ka ga Lefase. Greta o bone dibera tša lehlwa tše di nyamilego le dipolasetiki ka lewatleng.

“Ke ka lebaka la eng polanete e kweša bohloko?” Greta o ile a botšiša.

Morutiši o hlalositše gore dikoloi le difeme di dira gore moya o fiše kudu. Se se bitšwa phetogo ya boemo bja leratadima. Greta o be a tseba gore o swanetše go thuša.

Sa pele, o ile a boledišana le lapa la gagwe. “Re swanetše go tlogela go šomiša polasitiki,” Greta a ba botša. Mmagwe o ile a kgaotša go fofa ka difofane. Tatagwe o ile a kgaotša go ja nama.

Ka morago, Greta o ile a dira leswao le legolo ka kota. O ile a dula ka ntle ga moago o mogolo wa mmušo a le nnoši. Ka letšatši la bobedi, bana ba bangwe ba ile ba tla go mo thekga. Go se go ye kae, batho ba dikete ba ile ba nyaka go thuša.

Greta o ile a ba a ema gore a fe polelo e kgolo. O ile a ikwa a tšhogile eupša o ile a dula a tiile

“Ke be ke nagana gore nka se kgone go dira phapano ka ge ke be ke le yo monnyane kudu,” Greta a realo.

Bana lefaseng ka bophara ba ile ba bona dibidio tša gagwe Inthaneteng. Ba ile ba thoma boipelaetšo bja bona ka noši go phološa Lefase. Greta o ile a hlatsela gore motho ofe kapa ofe a ka thuša polanete ye, go sa šetšwe gore ke ba bannyane gakaakang.

Kwešišo

Ngwala dikarabo tša gago ka pukung ya gago ya go ngwalela

1. Greta o goletše kae?

Greta o goletše...

2. Ke eng seo Greta a se bonego bidiong seo se ilego sa mo nyamiša?

Greta o bone bideo ya... yeo e ilego ya mo nyamiša.

3. Naa tatago Greta o ile a tlogela go dira eng go thuša go phološa Lefase?

Tatago Greta o ile a tlogela...

4. Na o be o ka tsenela boipelaetšo bja Greta? Ka lebaka la eng goba ka lebaka la eng o tsenela goba o sa tsenele?

Ke be nka tsenela / ke be nka se tsenela boipelaetšo bja Greta, ka gobane...

Bala mafelelo ao a fapanego a kanegelo.

Tšeo di oketšegilego ka Greta: Greta o be a sa nyake go fofiša difofane ka gobane di šilafatša lefaufau. Ge a be a biditšwe go bolela kua Amerika, o sepetše ka seketswana! Leeto le tšere beke tše pedi.

Greta o boletše le baetapele go tšwa lefaseng ka bophara.

“Theeletšang boramahlale,” a realo go bona.

Makasine wa go tuma woo o bitšwago Time, o ile wa kgetha Greta gore e be Motho wa bohlokwa wa Ngwaga. O be a na le mengwaga ye 16. E be e le motho yo moswa kudu. Ga bjale Greta o sa šoma go dira gore lefase le bolokege.

Ahlaahlang mafelelo ao a fapanego.

1. Ke mafelelo afe ao o a ratago kudu?

2. Ke ka lebaka la eng?

3. Naa o ka nagana mafelelo ao a fapanego a kanegelo?

Tabakgolo: Boitsebišo bja rena

Polelotlaleletšo:

Seema

Polelo ye kopana, ya setšo yeo e fago keletšo. Diema gantši di akaretša polelo ya seka go swana le ditshwantšhišo.

Bana ba kgwale ba tsebana ka melodi.

Seema se se amana thwii le boitsebišo. Se ra gore bana ba motho o tee goba ba setšo se tee ba na le mekgwa, ditiro goba tsela ya bolela yeo e ba hlaolago go batho ba bangwe. Ba kgona go tsebana le go kgethollana ka gare ga mašaba.

Dikanegelo:

Trevor Noah, kgoši ya go amogelwa

Afrika Borwa ya bohle

Tlotlontšu

kgethologanyo: Tshepedišo ya melao ye e sa lokago yeo e bego e aroganya batho ka lebaka la morafe wa bona.

morafe wo o tswakilwego: Motho yoo batswadi ba gagwe ba tšwago merafeng ye e fapanego.

rametlae: Motho yo a tlošago batho bodutu le go ba segiša.

motho wa kante: Motho yo a iponago a fapana le ba bangwe goba go ipona a sa amogelega.

bohwa: Mekgwa, ditumelo le ditšo go fetetšwa go meloko ka moka.

boitsebišo: Seo o lego sona ,go akaretšwa setšo, lapa le maitemogelo.

go kgotsa: Go bolela selo ka go thakgala kudu.

go itokišetša: Ke ge motho a itokišetša go lebana le bothata goba selo se boifišago.

Tlotlontšu

boitšhupo:	Dilo tšeo di go dirago gore o be motho yo o lego yena.
kgethegilego:	Yo a lego wa moswananoši gomme a fapane le batho ba bangwe ka moka.
tlhompho:	Go swara batho gabotse le go tšeela godimo maikutlo a bona, ditumelo tša bona le diphapano tša bona.
ditumelo:	Dikgopolo tšeo batho ba naganago gore ke tša therešo goba tše bohlokwa.

Botšiša ba lapa la gago:

Naa re na le bagwera goba ba meloko bao ba tšwago dinageng tše dingwe? Ge eba go bjalo ba tšwa kae?

Ke ditšo dife tšeo re na go le tšona tšeo di le lego bohlokwa setšong sa rena?

Popegopolelo

di-

Lebopi la beke:

Naa mošomo wa lebopi le ke eng?

- Le laetša bontši bja dilo tša magoro a maina a se-di

Naa lebopi le le humanwa kae?

- Mathomong a lentšu- hlogo ya lentšu.

Mohlala:

- 1 seeta- 2 dieta

Go hlatholla molaetša

Šielanang ka go bala mantšu gomme le ahlaahle dihlahoso:

ditulo

ditofo

dilepe

Thelelo

Šielanang ka go bala ka go hlaboša lentšu:

Lenyalo la sesi

Re itokišetša lenyalo la sesi. Re swanetše go nyaka ditulo tše lekgolo. Re nyaka le ditofo tše nne. Banna ba kgopetše dilepe tša go phapha dikgong. Koko o tlišitše diroto tša mabele.

Rakgadi o nyakile dibjana tša go solela. Tate ore re reke nama ya digoba. Molemi o rile o tla tliša digwere. Dihlopha tša go opela di gona. Difahlego tša banyadi di edile ka lethabo.

Popegopolelo

Hwetša mantšu ka moka go tšwa go sengwalwa ao a šomišago: **di-**

Ngwala lenaneo la mantšu a ka pukung ya gago ya go ngwalela:

Kwešišo

Ngwala dikarabo tša gago ka pukung ya gago ya go ngwalela

Ke eng mošomo wa lebopi le: di-?

1. Le laetša bontši bja dilo.
2. Le laetša bogolo bja dilo.
3. Le laetša botee bja dilo.

Popegopolelo

Bala mehlala ya mafoko.

Lemoga ka tsela yeo lentšu leo le thaletšwego le fetolago hlathollo.

Tate o rekile setulo.

Tate o rekile ditulo.

Popegopolelo

Kopollela mantšu ka pukung ya gago.

Fetola (mantšu/mabopi) go laetša gore: Go na le dilo goba motho wa go feta o tee.

1. Ba aga ka setena.
2. Ba kukile setofo.
3. Koko o hlapile seatla.
4. Morutiši o rata sekgwari.
5. Bana ba bogetše sefatanaga.

Thelelo

Šielanang ka go bala ka go hlaboša lentšu:

Malome ga a rate dihwirihwiri. Ga a rate le dikebekwa. Kgwedi ya go feta o rekile ditena. Le lehono ditena ga se di fihle.

Tabakgolo: **Boitsebišo bja rena**

Thelelo

Šomiša maswao a polelo gore o kgone go bala ka thelelo.

Ge o bona khutlo, khutša gannyane.	.
Ge o bona fegelwana, khutša ka pejana.	,
Ge e bone leswao la potšišo, fetola lentšu la gago gomme o botšiše potšišo.	?
Ge o bona leswao la makalo, fetola lentšu la gago go laetša maikutlo.	!
Ge o bona ditsebjana, fetola lentšu la gago gore le swane le la motho yo a bolelago.	“...”

Thelelo

Šielanang ka go balela mafoko godimo.
Lemoga maswaodikga.

1. Gagešo re bolela SeZulu, Sekgowa le Sesotho.
2. Le ge re lebelelega re sa swane, re bagwera.
3. Emelela o re anegele!
4. Ke eng seo se dirago gore lapa leno le kgethege.
5. Mohumagadi Sebola o rile, “Thala seswantšho sa ba lapa la gago.”
6. Naa leina la gago le tšwa kae? Matome a botšiša.
7. “Koko wa ka o ntheile leina,” Takalani a fetola.

Go tšweletša molaetša kgakala

Ngwala mafoko gape ka pukung ya gago.
Tsenya maswaodikga ao a tlogetšwego.

1. re abelane, dikuku marotho le nama
2. naa o bolela leleme lefe
3. re botše kanegelo ya gago
4. mma o rile apara roko ya gago ye botse
5. le ge ke le yo monnyane ditoro tša ka ke tše dikgolo

Thelelo

Šielanang ka go bala ka go hlaboša lentšu:

Lebenkele le leswa kua Limpopo

Zain o be a dutše godimo ga lepokisi le legolo. O ile a lebelela ka ntle ga lefasetere. Legae le le leswa la Limpopo le be le fapane kudu le Pakistan.

Kwa Pakistan, Zain o be a e kwa pitšo ya mmimo wa sekereke sa Mamoseleme letšatši le lengwe le le lengwe. Mo, o ile a kwa dikgomo le dinonyana. Mabua be a le mahubedu a go phadima.

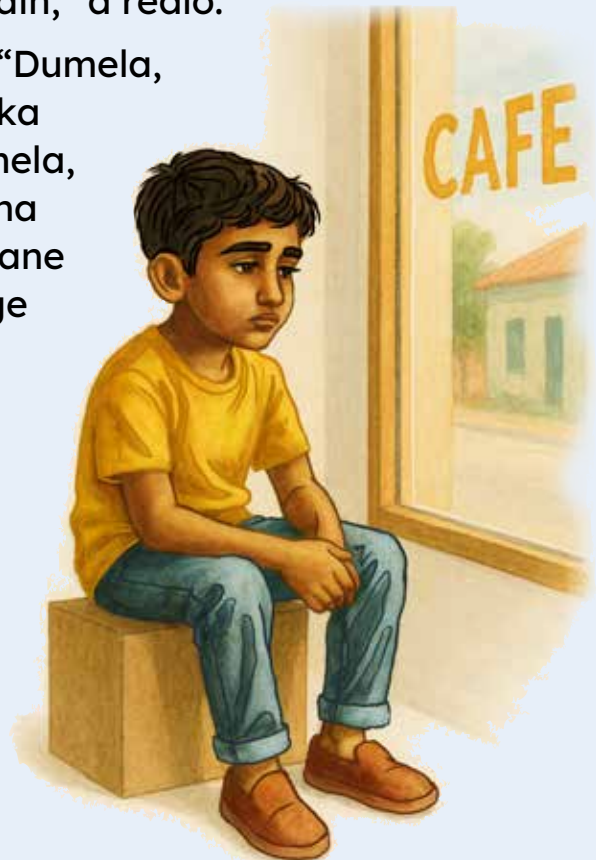
Lapa la Zain le ile la bula lebenkele le lennyane. O ile a thuša tatagwe go fiela fase. Zain o ile a ikwa a nyamile e bile a le noši. O be a sa tsebe polelo ya moo. Batho ba bantši motseng wo ba be ba eya kerekeng. O ile a ipotšiša ge e ba a ka hwetša bagwera.

“Gateetee, mošemane o ile a tsena ka lebenkeleng le mmagwe. Mošemane o ile a lebelela Zain gomme a myemyela. O ile a šupa sehubeng sa gagwe. “Thabo,” mošemane a realo ka go nanya. Zain o ile a kwešiša. O ile a myemyela morago gomme a šupa sehubeng sa gagwe ka noši. “Zain,” a realo.

Thabo o ile a myemyela ka lethabo. “Dumela, Zain,” Thabo a bolela ka Seisemane ka kelohlolo. Zain a šišinya hlogo. “Dumela, Thabo,” Zain a araba. Bobedi bja bona ba be ba tseba Seisemane se se nnyane feela, eupša bo be bo myemyelana ge ba boledišana.

Bošegong bjoo, Zain o ile a robala a ikwa a le kaone. Go be go le bose go tseba gore Thabo e ka ba mogwera wa gagwe kgauswinyane.

Kanegelo ye e tšwela pele bekeng ye e tlogo.

Kwešišo

Ngwala dikarabo tša gago ka pukung ya gago ya go ngwalela

1. Zain o be a dula kae pele a hudugela Limpopo?

- a. Johannesburg
- b. Pakistan
- c. England

2. Mabu a Limpopo a na le mmala ofe?

- a. Tsotho
- b. Khubedu
- c. Serolwane

3. Mathomong, bašemane ba ile ba boledišana bjang?

- a. Ka mogala wa sellathekeng.
- b. Ka go ngwala mantšu a bona fase.
- c. Ka myemyelo ya segwera.

Mongwalo

Kopolla ka pukung ya gago ya go ngwalela:

Mahindu a na le medimo ye
mentšhi, go swana le Shiva le
Rama.

Bakriste ba rapela Modimo
le Jesu.

Thelelo

Šielanang ka go bala ka go hlaboša lentšu:

Trevor Noah, kgoši ya go amogelwa ke batho

Trevor Noah o goletše Afrika Borwa. Ka nako yeo, go be go na le tshepedišo ye mpe kudu yeo e bitšwago Kgethollo. Melao e be e bolela gore batho ba merafo ye e fapanego ba be ba ka se kgone go nyalana goba go ba le bana.

Mmago Trevor e be e le Mothomoso gomme tatagwe e be e le monna wa mošweu. Ka lebaka la melao, Trevor o be a sa dumelelwa go ya mafelong a Bathobaso goba mafelong a ba bašweu.

Ge ba eya phakeng, batswadi ba gagwe ba ile ba swanelwa ke go itira eke ga ba mo tsebe. Ka nako ye nngwe, Trevor o monnyane o ile a bona tatagwe gomme a thaba kudu. “Tate!” a goeletša, a kitimela go yena ka lebelo. Tatagwe o be a tšhogile maphodisa, ka gona o ile a swanelwa ke go tšhaba. Trevor o ile a nagana gore ke papadi ya go thabiša gomme a mo kitimiša.

Ge Trevor a dula le koko wa gagwe kua Soweto, o be a sa kgone go bapala mmileng. Lapa le be le tshwenyegile gore maphodisa a tla mo tšea. Trevor o be a nyaka go bapala kudu moo a ilego a epa lešoba ka tlase ga legora la serapa.

Gore a hwetše bagwera, Trevor o ile a ithuta go bolela maleme a mantši a go fapana. Ge a be a bolela le batho ka maleme a bona, ba be ba lebala gore o bonagala a fapane le bona.

Ka morago, Kgethollo e ile ya fela gomme Trevor a ya sekolong se se phagamego. O be a sa le ngwana a nnoši wa morafe o hlakantšwego, gomme a sa tsebe gore a dule le mang ka nako ya go khutša. Ka fao, o ile a thoma kgwebo ye nnyane ya go rekišetša bana dijo. O be a rekela bana ba bangwe dijo gomme a ba segiša.

“O a segiša!” bana ba ile ba mmotša.

Go segiša batho go ile gwa thuša Trevor go hwetša lefelo leo a ikwago a amogelegile go lona.

Kwešišo

Ngwala dikarabo tša gago ka pukung ya gago ya go ngwalela

1. Trevor Noah o goletše nageng efe?

Trevor Noah o goletše...

2. Ke ka lebaka la eng tatago Trevor a ile a swanelwa ke go mo tšhaba ka phakeng?

Tatago Trevor o ile a swanelwa ke go mo tšhabela ka gobane...

3. Trevor o ile a dira eng go leka go bapala le bana ba bangwe?

Go leka go bapala le bana ba bangwe, Trevor...

4. Ke ka lebaka la eng go ithuta maleme a mangwe go ile gwa thuša Trevor?

Go ithuta maleme a mangwe go ile gwa thuša Trevor ka gobane...

Bala mafelelo ao a fapanego a kanegelo.

Ka moo go oketšegilego ka Trevor: Trevor o thothetše Amerika. Megwaga ye šupa ka moka e be ele mogaši wa lenaneo la go tuma la thelebišene leo le bitšwago “The Daily Show.” Dimilione tša batho di be di mmogela bošegong bjo bongwe le bjo bongwe.

Trevor o ile a ngwala le puku ka bophelo bja gagwe. Leina la puku yeo ke Born a crime. Batho ba bantši lefaseng ka bophara ba e badile.

Trevor ga se a ka a lebala Afrika borwa. O ile a thoma motheo wa go thuša bana gore ba hwetše thuto ye kaone. “Thuto e fetotše bophelo bja ka,” Trevor a realo.

Ahlaahlang mafelelo ao a fapanego.

1. Ke mafelelo afe ao o a ratago kudu?

2. Ke ka lebaka la eng?

3. Naa o ka nagana mafelelo ao a fapanego a kanegelo?

Popegopolelo

-iš

Lebopi la beke:

Naa mošomo wa lebopi le ke eng?

- Le šomišwa ge o nyaka motho yo mongwe a dire tiro.

Naa lebopi le le humanwa kae?

- Mafelelong a lediri

Mohlala:

- bala – badiša

Go hlatholla molaetša

Šielanang ka go bala mantšu gomme le ahlaahle dihlahoso:

opediša

rapediša

kitimiša

Thelelo

Šielanang ka go bala ka go hlaboša lentšu:

Re kgetha baetapele ba dihlopha

Morutiši o re kgethiša baetapele ba bane ba dihlopha. Moetapele wa sehlopha sa go bala Lebo. O badiša sehlopha mesong. Moetapele wa sehlopha sa go opela ke Amo. O opediša sehlopha mosegare.

Moetapele wa sehlopha sa go kitima ke Rati. O kitimiša sehlopha ka Labone. Ba a segiša ge a ba kitimiša. Tumi ke moetapele wa sehlopha sa go ngwala. O ba ngwadiša ka Labohlano.

Popegopolelo

Hwetša mantšu ka moka go tšwa go sengwalwa ao a šomišago: -iš

Ngwala lenaneo la mantšu a ka pukung ya gago ya go ngwalela:

Kwešišo

Ngwala dikarabo tša gago ka pukung ya gago ya go ngwalela

Ke eng mošomo wa lebopi: -iš?

1. Ge o nyaka gore motho a dire tiro.
2. Ge o nyaka go nyenyefatša.
3. Ge o nyaka go laetša bogolo.

Popegopolelo

Bala mehlala ya mafoko.

Lemoga ka tsela yeo lentšu leo le thaletšwego le fetolago hlathollo.

Morutiši o re (bala) puku.

Morutiši o re badiša puku.

Popegopolelo

Kopollela mantšu ka pukung ya gago.

Fetola (mantšu/mabopi) ao a lego ka mašakaneng go laetša hlathollo yeo e fetogilego. tee.

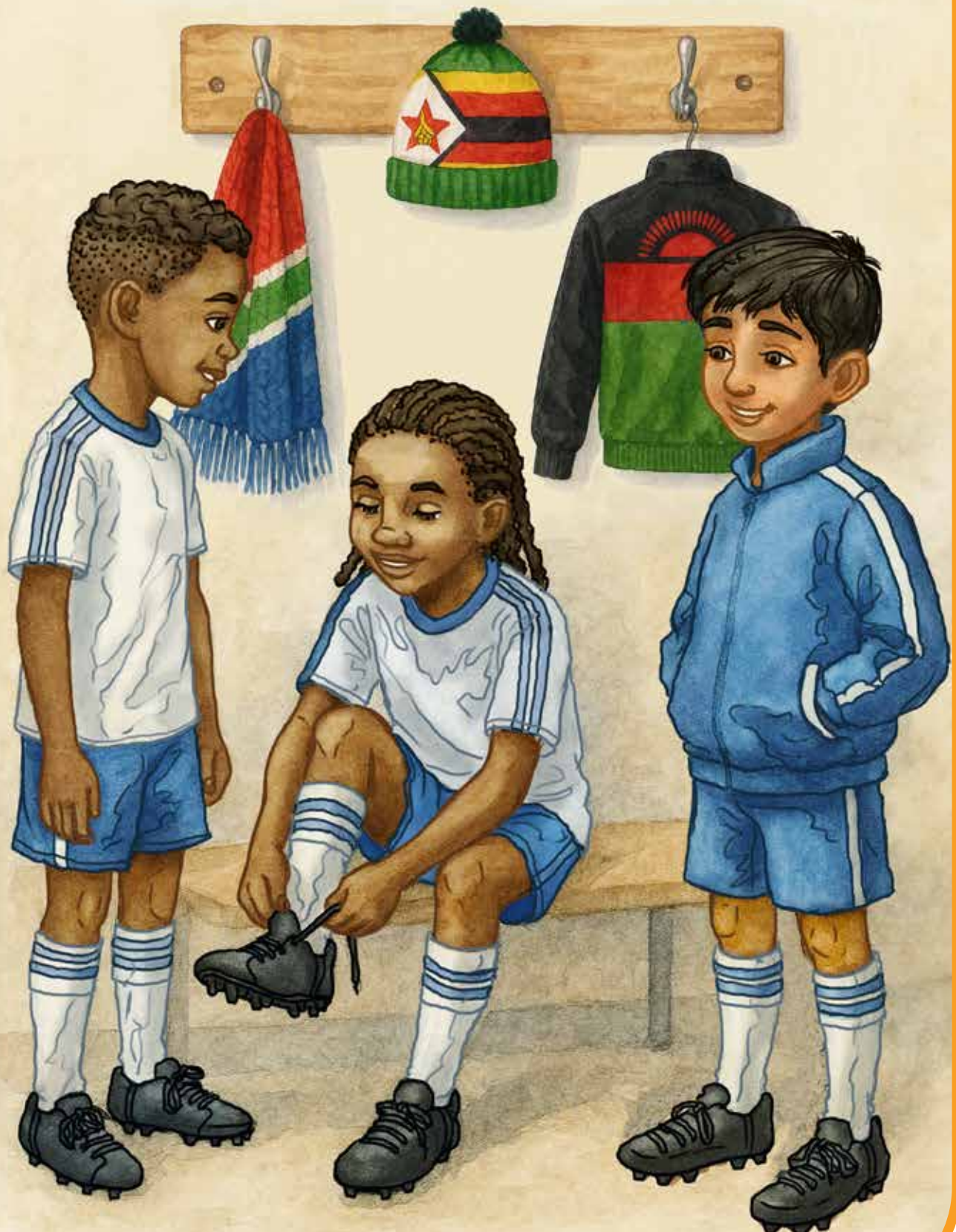
1. Morutiši o re kgetha baetapele.
2. Tumi o re opela khwaere.
3. Rati o kitima sehlopha.
4. Mma o rapela bana.
5. Sesi o sepela ngwana.

Thelelo

Šielanang ka go bala ka go hlaboša lentšu:

Tate o rekiša digwere. O kgethiša batho digwere tšeo ba di ratago. Mma o mo rapediša pele a sepela. Ka nako yenngwe o re kukiša digwere.

Dikanegelo tša Boithamelo

Thelelo

Šomiša maswao a polelo gore o kgone go bala ka thelelo.

Ge o bona khutlo, khutša gannyane.	.
Ge o bona fegelwana, khutša ka pejana.	,
Ge e bone leswao la potšišo, fetola lentšu la gago gomme o botšiše potšišo.	?
Ge o bona leswao la makalo, fetola lentšu la gago go laetša maikutlo.	!
Ge o bona ditsebjana, fetola lentšu la gago gore le swane le la motho yo a bolelago.	“...”

Thelelo

Šielanang ka go balela mafoko godimo.
Lemoga maswaodikga.

1. Re ipshinne ka magapu, ditloo, mafela le dinyebu.
2. Le ge batho ba bina tau, ba a e tšhaba.
3. Ikgantšhe ka segageno!
4. Naa le bolela polelo efe gageno?
5. Morutiši are, “Gosasa le apare diaparo tša len tša setšo.”
6. “Le be le bapala dipapadi dife ge le be le sa le bana?” Bohlale a botšiša.
7. “Ke goletše polaseng,” Koko a realo, “fela.”

Go tšweletša molaetša kgakala

Ngwala mafoko gape ka pukung ya gago.
Tsenya maswaodikga ao a tlogetšwego.

1. ka gae re bolela sepedi setswana le sekgowa
2. naa o rata dijo dife
3. ikgantšhe ka seo o lego sona
4. koko o rile leina la gago le hlalosa gore lethabo
5. ba lapa la ka ba kgethegile kudu

Thelelo

Šielanang ka go bala ka go hlaboša lentšu:

Go abelana le go ithuta mmogo.

Letšatši le le latelago, Thabo o ile a boa. O be a swere kgwele ya kgwele ya maoto ye e nago le sebopego sa nkgokolo ka diatleng tša gagwe. Thabo o ile a bontšha Zain kgwele. “Bapala?” Thabo a botšiša. E be e le lentšu le bonolo la Seisemane. Zain a šišinya hlogo ka lethabo. “Ee, bapala!” Zain a bolela.

Bašemane ba ile ba dula godimo ga mabu o mokhubedu ka ntle. Ba be ba raga kgwele ya maoto ba e romelana pele le morago. Thabo o ile a šupa sehlare se segolo. “Sehlare,” Thabo a bolela. Zain a lebelela gomme a myemyela. “Sehlare se segolo,” Zain a bolela. Bašemane ba be ba diriša mantšu a makopana le diatla tša bona go boledišana.

Zain o be a nyaka go abelana ka selo se sengwe go tšwa Pakistan. O ile a tsena ka gare gomme a hwetša seneke sa dinoko. A fa Thabo e tee. “Dijo,” Zain a realo ka go myemyela.

Thabo o ile a loma. Maahlo a gagwe a ile a bulega kudu. “Bose! E a baba eupša e bose!” Thabo a realo. O ile a phophola mpa ya gagwe go bontšha gore o be a e rata.

Zain a sega. Ba be ba sa tsebe mantšu a mantši a Seisemane gabjale. Efela ba be ba diriša maswao, go myemyela le kgwele ya maoto gore e be bagwera ba bagolo.

Kwešišo

Ngwala dikarabo tša gago ka pukung ya gago ya go ngwalela

1. **Thabo o tlišitše sebakadišwa sefe lebenkeleng?**
 - a. Sefatanago se se nnyane
 - b. Dimabolo
 - c. Kgwele ya maoto
2. **Zain o ile a abelana le Thabo ka eng?**
 - a. Puku ye mpsha
 - b. Seneke sa go baba
 - c. Seno se se tonyago
3. **Ke eng seo se swanago ka bašemane ba babedi?**
 - a. Ba rata kgwele ya maoto.
 - b. Ba ithuta go bolela Seisemane
 - c. Ka bobedi a le b

Mongwalo

Kopolla ka pukung ya gago ya go ngwalela:

MaMosleme a rapela Allah.

Setšong sa MaAforika, badimo

ba bohlokwa kudu.

Thelelo

Šielanang ka go bala ka go hlaboša lentšu:

Afrika Borwa ya bohle

Lapa la Olivier le be le e tšwa Burundi, e lego naga e nnyane Afrika. Morutiši wa gagwe, Mna. Dube, o rile, “Gosasa ke Letšatši la Bohwa! Aparo selo se sengwe go tšwa setšong sa gago.”

Olivier o ile a nagana ka meropa ya Karyenda kua Burundi. O ile a ipotšiša ge e ba a dumeletšwe go keteka ditšo tša gagwe.

Bošegong bjoo, Olivier o ile a lora toro e mpe. O lorile bana ba sega diaparo tša gagwe tša setšo.

Mesong, Olivier o ile a botša tatagwe a re, “Ga ke nyake go ya sekolong lehono.”

“Bothata ke eng, go diregile eng?” gwa botšiša tatagwe, Mna. Buyoya. Olivier a re, “Ga ke na setšo sa Afrika Borwa.” Tatagwe a myemyela gomme a re, “Letšatši la Bohwa ke la batho bohle.”

Mna. Buyoya o ile a ntšha lešela la setšo leo le bitšwago pagne. Olivier a le apara gomme a itebelela seiponeng. Efela o be a tshwenyegile. A re, “Go tla direga eng ge motho o mongwe a ka re ga ke a swanela go ba mo?”

Tatagwe a re, “Ba botše gore Afrika Borwa ke naga ya rena ka moka!”

Olivier o ile a tsena ka phapošing ya gagwe ya borutelo. O be a tšhogile kudu. Efela ga go na yo a ilego a mo sega. “Ao! Ke rata diaparo tša gago tša setšo,” gwa realo morutwana Ithabeleng. “Ke nyaka go ithuta ka bohwa bja gago!” gwa realo Funani.

Mna. Dube o ile a myemyela le baithuti ba gagwe “Bohwa bja rena ka moka ke bja mo!” a realo. Olivier o ile a myemyela kudu ka gobane o be a tseba gore le yena o amogetšwe.

Kwešišo

Ngwala dikarabo tš a gago ka pukung ya gago ya go ngwalela

1. **Lapa la ga Olivier le tšwa nageng efe?**
Lapa la Olivier le tšwa...
2. **Lešela leo tatago Olivier a mo filego lona le bitšwa eng?**
Leina la lešela ke...
3. **Ke mang yo a rilego o nyaka go ithuta ka bohwa bja Olivier?**
... o rile o nyaka go ithuta ka bohwa bja Olivier.
4. **Ke bohwa bofe bjo o nyakago go ithuta ka botlalo ka bjona? Ka lebaka la eng?**
Ke nyaka go ithuta ka botlalo ka bohwa bja..., ka gobane...

Bala mafelelo ao a fapanego a kanegelo.

Olivier o ile a tsena ka phapošing. Yo mongwe wa bašimane o ile a tshega. “Ke eng seo?” a realo, a šupa.

Pelo la Olivier e ile ya batha ka maatla. Ke moka a gopola mantšu a tatagwe.

“Ye ke pagne, go tšwa Burundi,” Olivier a hlalosa. “Afrika borwa ke legae la batho ba bantši ba go tšwa Burundi.”

Morena Dube a dumela ka hlogo. Olivier o nepile. “Etle o re botše ka meropa ya Burundi.”

Olivier o ile a ba hlalosešša ka meropa ye megolo ya Karyenda. Batho bohle ba ile ba opa diatla. Le mošimane yoo a bego a sega are, “Setšo sa gago se a kgahliša!”

Ahlaahlang mafelelo ao a fapanego.

1. Ke mafelelo afe ao o a ratago kudu?
2. Ke ka lebaka la eng?
3. Naa o ka nagana mafelelo ao a fapanego a kanegelo?

Tabakgolo: Re ithuta dilo tše diswa

Polelotlaleletšo:

Sereto

Sengwalwa seo se šomišago mantšu ao a kgethilwego ka kelohloko go tšweletša dikgopolo, maikutlo goba diswantšho. Gantši direto di šomiša morethetho, poeletšo le polelo ya tihalošo.

Sekolo Sekolo ke legae la thuto, moo re rutwago go bala le go ngwala. Barutiši ba rena ke mabone, ba re šupa tsela ya bokamoso. Bana ba Afrika ba a kopana, Re tšea tsebo re e beya ka dipelong. Re tla atlega re le batee, go aga naga ya rena ye botse!

Go ithuta ke karolo ye bohlokwa ya tšatši ka tšatši. Go thuša batho gore ba atlege, ba be le maitemogelo a maswa le tsebo yeo e oketšegilego.

Dikanegelo:

Atang o ithuta go fola moya

Katherine Johnson ke mang?

Tlotlontšu

go itheeletša:	Mokgwa wa go dula o nnoši ,o nepišitše monaganong go go thuša go itheeletša le go homola.
khutšo:	Go ikwa o fodile moyeng,o iketlile, o sa tshwenyege le go nyama.
šitišwa:	Ge tsepelelo ya gago e tlošwa moo wena o nepišitšego gona.
go iketla:	Go ikwa o lokologile , o iketlile.
Setsebi sa Mmetse:	Motho yoo a šomišago mmetse go rarolla mathata le go araba dipotšišo.
maatlakgogedi:	Maatla ao a gogelago dilo lefaseng gomme a dira gore re seke ra phaphamala moyeng.

Tlotlontšu

kgethologanyo:	Go swara motho ka tsela yeo e esgo ya maleba ka lebaka la seo a lego sona.
go laela mošomong:	Ge motho a tlogela go šoma ka lebaka la go gola le go fetša nako ya gagwe ya mošomo.
kaonafatša:	Go ba kaone go selo se itšego.
ditaelo:	Magato yeo e go botšago ka moo o ka dirago selo se se itšego.
resepi:	Lenaneo la metswako le megato ya go dira dijo.
didirišwa (didirišwa tša go ithuta):	Dilo tšeo di re thušago go ithuta, go swana le dipuku, diswantšho, dibidio goba batho bao ba re rutago.

Botšiša ba lapa la gago:

Ke eng selo se seswa seo o nyakago go ithuta sona?

O tla dira se bjang? Ke ditsela dife tše dingwe tšeo di fapanego tšeo o ka ithutago dilo tše diswa ka tšona?

Popegopolelo

di/din-

Lebopi la beke:

Naa mošomo wa lebopi le ke eng?

- Lebopi le laetša bontši bja dilo magorong a maina a n-di/din

Naa lebopi le le humanwa kae?

- lebopi le le hwetšwa mathomong a leina

Mohlala:

- 1 nta - 2 dinta

Go hlatholla molaetša

Šielanang ka go bala mantšu gomme le ahlaahle dihlahoso:

nku-dinku

ntlo - dintlo

ntšhi - dintšhi

Thelelo

Šielanang ka go bala ka go hlaboša lentšu:

Dintlo tša Maune

Batho ba Maune ba na le dintlo le dintlwana. Dintlo tša bona ke tše dibotse. Dintlwana tša bona le tšona di botse. Ba ruile dinku le dipudi. Batho ba Maune ga ba rate dintwa.

Ka tšatši le lengwe batho ba maune ba ile ba bona kotsi e kgolo. Dintlo tša bona di ile tša swa. Dintlwana tša bona le tšona tša swa. Dinku le dipudi tša bona di ile tša phologa. Batho ba ile ba thoma go bitša lefelo le, Maune a ntlo tša go swa.

Popegopolelo

Hwetša mantšu ka moka go tšwa go sengwalwa ao a šomišago: **di/din-**

Ngwala lenaneo la mantšu a ka pukung ya gago ya go ngwalela:

Kwešišo

Ngwala dikarabo tša gago ka pukung ya gago ya go ngwalela

Ke eng mošomo wa lebopi le: di/din-?

1. Le laetša botee bja maina
2. Le laetša bontši bja maina magorong a maina a n-di/din
3. Le laetša bogolo bja dilo

Popegopolelo

Bala mehlala ya mafoko.

Lemoga ka tsela yeo lentšu leo le thaletšwego le fetolago hlathollo.

Tate o reka nku.

Tate o reka dinku.

Popegopolelo

Kopollela mantšu ka pukung ya gago.

Fetola (mantšu/mabopi) go laetša gore: Go na le dilo goba motho wa go feta o tee.

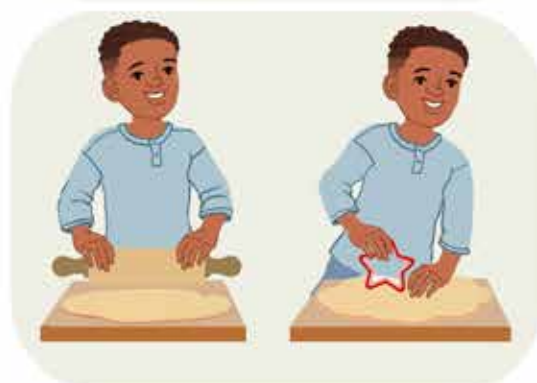
1. Mma o bopa nkgo.
2. Buti o diša nku.
3. Bana ba loma ke nta.
4. Ba bolaya ntšhi.
5. Basadi ba bolela ka nko.

Thelelo

Šielanang ka go bala ka go hlaboša lentšu:

Tate o na le lešaka la dinku. Dintšhi di rata go tlala ka lešakeng. Tate o agile dintlwana tša dipere kgauswi le lešaka. Dipere di rata go ntšhetša dinko ka ntle ga dintlwana.

Tabakgolo: **Re ithuta dilo tše diswa**

Thelelo

Šomiša maswao a polelo gore o kgone go bala ka thelelo.

Ge o bona khutlo, khutša gannyane.	.
Ge o bona fegelwana, khutša ka pejana.	,
Ge e bone leswao la potšišo, fetola lentšu la gago gomme o botšiše potšišo.	?
Ge o bona leswao la makalo, fetola lentšu la gago go laetša maikutlo.	!
Ge o bona ditsebjana, fetola lentšu la gago gore le swane le la motho yo a bolelago.	“...”

Thelelo

Šielanang ka go balela mafoko godimo.
Lemoga maswaodikga.

1. Ngwaga wo ke ithutile go rutha, go opela, go bala le go atiša dipalo.
2. Morago ga go itlwaetša ka mehla, ke kgona go otlela paesekele.
3. Thiba dipudi tšeo!
4. O nyaka go ithuta eng ngwaga wo?
5. Tate o rile, “Tiiša thapo ge o bofa kgomo.”
6. “Naa o ka nthuta go bapala kgwelentlatlana?” Thuki a botšiša.
7. “Ngwaga wa go feta ke be ke sa kgone go bala,” Mpho a realo.

Go tšweletša molaetša kgakala

Ngwala mafoko gape ka pukung ya gago.
Tsenya maswaodikga ao a tlogetšwego.

1. ke kgona go ngwala gobala le go balela
2. o rutile ke mang go rutha
3. hlokomela mpša e tla go loma
4. tate o rile o tla leka gape ka moso
5. morago ga go itlwaetša ka mehla, ke kgona go otlela paesekele

Thelelo

Šielanang ka go bala ka go hlaboša lentšu:

Sekirini se sennyane.

Lesedi o be a dula motseng o monnyane kgauswi le Kuruman. O be a se na khomphutha. Sekolo sa gagwe le sona se be se se na dikhomphutha. Efela Lesedi o be a nyaka go ithuta. O be a nyaka go tseba go tlanya. Gape o be a nyaka go phuruphutša tshedimošo inthaneteng.

“Ka letšatši le lengwe, ke tla šomiša khomphutha ye kgolo,” a botša koko wa gagwe. Mma Ditshopo a myemyela. “O bohlale, Lesedi. O ka ithuta se sengwe le se sengwe,” koko wa gagwe a realo.

Mma Ditshopo o be a na le selula ya bohlale. Mantšiboa a mangwe le a mangwe, o be a tlogela Lesedi a šomiša mogala. Lesedi o ile a bula YouTube. O ile a nyaka dibidio tšeo di bolelago ka dikhomphutha.

Sekirini se be se le sennyane kudu, eupša Lesedi o ile a lebelela gabotse. O ile a bogela bidio yeo e bego e bolela ka moo o ka bulago le go tima khomphutha ka gona. Bidio e ile ya bontšha konopa e kgolo yeo e nago le sekgoba sa sediko le mothalo. “Kgotla mo go thoma,” gwa realo monna yo a bego a le ka bidiong.

Gape o ile a bogela dibidio tša khipoto. O ile a ithuta moo ditlhaka di lego gona. O be a se na khiboto ya nnete, ka fao o ile a thala e nngwe godimo ga lephephe.

Lesedi o be a itlwaetša go diriša khipoto ya gagwe ya pampiri bošego bjo bongwe le bjo bongwe. O be a kgotla ditlhaka ka menwana ya gagwe gomme a bolela medumo yeo ka go hlaboša.

Kanegelo ye e tšwela pele bekeng ye e tlogo.

Kwešišo

Ngwala dikarabo tša gago ka pukung ya gago ya go ngwalela

1. **Lesedi o be a dula kae?**
 - a. Motseng o mogolo
 - b. Kgauswi le Kuruman
 - c. Kua Pakistan
2. **Lesedi o šomišitše eng go bogela dibidio tša YouTube?**
 - a. Thelebišene e kgolo.
 - b. Selula ya bohale sa koko wa gagwe.
 - c. Khomphutha
3. **Lesedi o ithutile bjang ditlhaka tšeo di lego mo khipotong?**
 - a. O ile a reka khipoto
 - b. O ile a botšiša morutiši wa gagwe
 - c. O ile a thala khipoto pampiring

Mongwalo

Kopolla ka pukung ya gago ya go ngwalela:

Re ka ithuta tšeo dintšhi meloko
ng ya rena.

Re ka ithuta inthaneteng
thelebišeng le dipukung.

Thelelo

Šielanang ka go bala ka go hlaboša lentšu:

Atang o ithuta go fola moya

Atang o ile a tsoga e sa le ka pela kudu gore a yo bala puku ya gagwe ka ntle. Gateetee, o ile a kwa modumo wa fasenyane o etšwa ka ntlong ya baagišani ba gagwe. O ile a ema setulong sa gagwe gomme a lebelela ka godimo ga legora la serapeng. Baagišani ba gagwe, Mna le Mohumagadi Ramathopa, ba be ba dutše godimo ga bjang ba tswaletše mahlo.

“Ba dira eng?” Atang o ile a ipotšiša.

Ka nako ya matena, Atang o ile a bona mogwera wa gagwe wa sekolong Geeta. “Ke bone batswadi ba gago ba dutše fase mesong ye,” Atang a realo. “Ke ka lebaka la eng ba be ba dira seo?” a botšiša.

Geeta o ile a myemyela. “Go fodiša moya! O a naganišiša gore o ikwe o iketlile gomme o fodiše hlogo ya gago.”

Mathapameng ao, Atang o ile a leka seo ka morago ga ntlo ya gabo. O ile a fera seseka gomme a dira modumo wa fasenyana wa “Hhhmmm,” eupša ga se a ka a ikwa a fodile moyeng.

Ka letšatši le le latelago, o ile a botša Geeta gore ga se ya šoma. Geeta o ile a sega. “O dirile ka tsela ye e fošagetšego! Ke go bone ka godimo ga legora,” a realo.

Atang le yena o ile a sega. Ka morago ga sekolo, o ile a ya ntlong ya gabo Geeta. Geeta le tatagwe, Mna Ramathopa, ba ile ba iša Atang ka morago ga ntlo. Ba ile ba mmontšha gore a dule bjang, moo a swanetšego go bea diatla tša gagwe gona, le mokgwa wa go hema ka go nanya nako e teletšana.

“Tswalela mahlo a gago gomme o nagane ka go hema ga gago,” gwa realo Geeta. Atang o ile a leka, eupša o ile a dula a nagana ka mošomo wa gagwe wa dipalo le dijo tša go lalela tšeo mmagwe a bego a tlo di apea. “Naa o fola moyeng?” gwa botšiša Mna. Ramathopa. “Ga ke tsebe ge e ba nka kgona go dira se,” gwa araba Atang.

“Go nyaka tlwaelo,” gwa realo Geeta ka bonolo. “Boa gosasa gomme re ka itlwaetša mmogo.” Atang o ile a boa gomme a tšwela pele a leka.

Kwešišo

Ngwala dikarabo tša gago ka pukung ya gago ya go ngwalela

1. **Atang o bone eng ka godimo ga legora?**
Atang o bone...
2. **Ba ga Ramathopa ba be ba dira eng?**
Ba ga Ramathopa ba be ba...
3. **Atang o be a nagana ka eng ge a be a leka go fodiša moya?**
Atang o ile a nagana ka... le... le...
4. **O dira eng ge o nyaka go ikwa o iketlile?**
Ge ke nyaka go ikwa ke fodile moyeng, ke...

Bala mafelelo ao a fapanego a kanegelo.

Atang o ile gae a ikwa a nyamile. “Ke kgona go naganišiša,” a botša mmagwe. “Hlogo ya ka e swaregile kudu.”

Mmagwe o ile a myemyela. “Ge ke anega diaparo, ka nagana ka moya le letšatši fela. Ke yona nako ya ka ya go itheeletša.”

Mesong ye e latelago, Atang o ile a balela puku ya gagwe kante. O be a theeditša melodi ya dinonyane. Hlogo ya gagwe e ile ya ikwa e iketlile.

Ka morago letšatšing leo, Atang o ile a bona Geeta. “Dumela Geeta,” Atang a dimediša. “Ke hweditše tsela ya ka ya go fodiša moya. Ke dula ka serapeng gomme ka bala puku ya ka. Naa seo se lokile?”

“Ke nnete,” Geeta a fetola. “Ke taba ye botse gore o humane seo se go šomelago.”

Ahlaahlang mafelelo ao a fapanego.

1. Ke mafelelo afe ao o a ratago kudu?
2. Ke ka lebaka la eng?
3. Naa o ka nagana mafelelo ao a fapanego a kanegelo?

Popegopolelo

Fetolela mafoko a go lebaka le letlago.

Gopola gore, ge re fetolela lefoko go lebaka le letlago, re:

- oketša ka lentšu “tla” pele ga lediri.
- Se se laetša gore tiro ga se e diragale, e sa tlile go diragala nako ye etlago.

1. Kopollela mantšu ka pukung ya gago ya go ngwalela:

Luki o ja borotho le sopo.

2. Ngwala ‘tla’ pele ga lediri.

o tla ja

3. Ngwala lefoko ka lebaka le letlago.

Luki o tla ja borotho le sopo.

4. Bušetša ka mafoko a:

- a. Bašimana ba a bapala kgwele ya dinao.
- b. Mma o paka dikuku.
- c. Bohlale o bala puku.

Popegopolelo

Beakanya mafoko a lebaka le letlago gabotse:

1. Kopollela mafoko a ka pukung ya gago:

ntlo banna ba tla aga

2. Thalela sediri

ntlo banna ba tla aga

3. raretša lediri

ntlo banna ba tla aga

4. Balafatša sedirwa:

ntlo banna ba tla aga

5. Ngwala lefoko ka tsela ye: Sediri +tla+ lediri + sedirwa

banna ba tla aga ntlo

6. Tsenya maswaodikga:

Banna ba tla aga ntlo.

7. Bušetša ka mafoko a:

- a. bana ba khwaere tla opela
- b. mpša e koloi tla kitimiša
- c. Mpho o seswantšho tla thala

Popegopolelo

Fetolela mafoko a go lebaka le letlago.

1. Mma o apea bogobe.
2. Sesi o kuka ngwana.
3. Buti o hlatswa koloi.
4. Koko o kga morogo.
5. Bana ba tšhela meetse.

Popegopolelo

Beakanya mafoko a lebaka le letlago gabotse.

1. katse e legotlo tla kitimiša
2. koko o dinawa tla apea
3. Bana ba pese tla namela
4. sesi o roko tla roka
5. banna ba taka tla duba

Thelelo

Šielanang ka go bala ka go hlaboša lentšu:

Go ithuta go rutha

Beke ye tlogo, Thabo o tla ithuta go rutha letamong la go rutha kgauswi le sekolo. Morutiši wa gagwe e lego mohlahlhi Tebogo, o tla mo laetša ka moo a ragago maoto le go butšwetša mahulo ka meetseng. “O se ke wa tšhoga Thabo, Ke tla go swara ka letsogo ka nako tšohle,” Mohlahli Tebogo a realo.

Mathomong, Thabo o tla swara lehlakore la letangwana ka thata. Ke moka o tla hema ka mo go tseneletšego gomme a kgoromeletša maoto a gagwe morago. Ge matšatši a maikhutšo a fela, Thabo o tla rutha go putla letangwana bjalo ka hlapi.

Dikanegelo tša Boitlhamelo

Popegopolelo

Fetolela mafoko a go lebaka le letlago.

1. Lerato o thala seswantšho.
2. Karabo o penta letšoba.
3. Mosetsana o letša moropa.
4. Ditebogo o letša katara.
5. Bašimane ba ithuta koša

Popegopolelo

Beakanya mafoko a lebaka le letlago gabotse.

1. Mma o matšoba tla beakanya
2. Tumi o koša tla opela
3. Tate o diswantšho tla tšea
4. Sesi o sopo tla apea
5. Amo o mae tla bediša

Thelelo

Šielanang ka go bala ka go hlaboša lentšu:

Moletlo wa go bina

Kgwedi ye e tlogo, ke khonsate ye kgolo ya go bina. Kagiso o tla ithuta go bina bakeng sa khonsate yeo. Letšatši le lengwe le le lengwe o tla itlwaetša dikgato tša gagwe ka holong ya sekolo. “Ke tla bina ka bokgoni bjo bogolo,” O tla tshepiša morutiši wa gagwe.

Bošegong bja khonsate, holo e tla tlala ka batho. Mmini o tla thoma gomme kagišo o tla tlola go putla sefala. Bohle ba tla opa diatla le go mo hlabela mokgoši. Kagiso o tla myemyela.

Thelelo

Šielanang ka go bala ka go hlaboša lentšu:

Go ithuta dilo tše dikgolo

Ka pejana, Lesedi o ile a nyaka go ithuta tše dingwe. O ile a diriša mogala wa Mma Ditshopo go bogela dibidio ka di-imeile. “Imeile ke lengwalo leo le lego khomphutheng,” bidio e ile ya hlalosa. Lesedi o ile a bogela kamoo go ngwalwago aterese ya imeile. O ile a ithuta go diriša leswao le lennyane la @

“Le swana le katse ye e ikgokagantšego,” Lesedi a nagana a myemyela. O ile a ngwala aterese ya gagwe ya imeile ya boikgopolelo ka pukung ya gagwe ya go ngwalela dintlha.

Se se latelago, o ile a bogela dibidio tšeo di bolelago ka inthanete. O bone ka moo batho ba dirišago sedirišwa sa go hwetša tshedimošo. O ile a bogela gape bidio ya ka moo go ngwalwago ditokomane ka khomphutha. Bidio yeo e bontšhitše kamoo go ka dirwago mantšu a magolo a makoto, le a rulagantšwego gabotse. O ile a kopiša dikgato tša khomphutha ka pukung ya gagwe ya go ngwalela dintlha.

Ka letšatši le lengwe, morutiši wa gagwe, Mna. Molefe, o ile a ba le semaka. O ile a tliša khomphutha ya go šikarwa ka phapošing ya borutelo. “Ke mang yo a tsebago go bulela se?” gwa botšiša Mna Molefe

Bana ba bangwe ba be ba homotše. Ba be ba bonagala ba tšhogile. Lesedi a emiša letsogo. “Ke a tseba, Morutiši,” a realo

O ile a sepela a ya ka pele ga phapoši. O ile a hwetša konope ya go e bula gateetee a e kgotla. Sekirin sa thoma go phadima ka mmala o motalalerata.

Mna. Molefe o ile a myemyela. “O dirile gabotse, Lesedi!” a realo. Lesedi o ile a ikwa a ikgantšha kudu. Dithuto tša gagwe tša go diriša sellathekeng sa bohlale di ile tša mo thuša.

Kwešišo

Ngwala dikarabo tša gago ka pukung ya gago ya go ngwalela

1. **Mna. Molefe a myemyela. “O dirile gabotse, Lesedi!” a realo. Lesedi o ile a ikwa a ikgantšha kudu. Dithuto tša gagwe tša sellathekeng sa bohlale di ile tša šoma.**
 - a. Noga
 - b. Seboko
 - c. Katse
2. **Mna Molefe o tlišitše eng sekolong ka letšatši le lengwe?**
 - a. khomphutha ya šikarwa ya gagwe
 - b. Kgwele ya maoto
 - c. Seneke sa go baba
3. **Lesedi o ile a ikwa bjang ge a be a bula khomphutha?**
 - a. O ile a ikwa a tšhogile
 - b. O ile a ikwa a nyamile
 - c. b. O ile a ikwa a ikgantšha.

Mongwalo

Kopolla ka pukung ya gago ya go ngwalela:

Zane o bina mmmino wa palei.

Moruti □ i wa gagwe, mohumagadi

Kotze, o thabile kudu.

Thelelo

Šielanang ka go bala ka go hlaboša lentšu:

Katherine Johnson ke mang?

Bošegong bjo bongwe, Geeta le tatagwe ba be ba lebeletše ngwedi. “Ke nyaka go ya ngweding tšatši le lengwe,” Geeta a realo. “Ke nagana gore o swanetše go swana le Katherine Johnson,” tatagwe a realo.

“Ke mang Catherine Johnson?” Geeta a mmošiša. “Ge nkabe e se ka yena, go ka be go se na motho yo a ka bago a ile ngweding,” tatagwe a realo.

Katherine Johnson e be e le moithuti yo bohlalehlale. O thomile dithuto tša gagwe tša mphato wa godimo a na le mengwaga e 10. A ya yunibesithi a na le mengwaga ye 14. Katherine o be a kgona Mmetse kudu. Baprofesara ba gagwe ba ile ba swanelwa ke go mo direla dithuto tša tlaleletšo tša maemo a godimo.

Geeta o be a ka se kgone go ya sekolong se se phagamego ka nako yeo.

Katherine o be a se a hwetše mošomo woo a bego a o nyaka ka morago ga go boa yunibesithi. Go be go le boima kudu go mothomoso go hwetša mošomo ka lebaka la kgethologanyo ya merafe.

“Naa kgethologanyo ya merafe ke eng?” gwa botšiša Geeta. “Ke mokgwa woo batho ba sa swarwego ka tshwanelo go lebeletšwe mohlobo goba bong.” tatagwe a realo.

Geeta a gopola ge Malcoma re o be a sa kgone mmetse ka lebaka la gore e le mosetsana. Ga se go be bose.

Ge Katherine a be a thoma go šoma NASA, banna ba ile ba dira selo sa go swana le seo go Katherine. O ile a swanelwa ke go botša batho gantši gore o na le bokgoni bjo bo lekanego.

Mafelelong ba ile ba mo kgopela gore a tle a tšee karolo ge ba be ba swara dikopano. Katherine o ile a thuša go rulaganya tsela ya sefofane sa mathomo sa go ya ngweding.

“Ke nagana gore Katherine o be a ka rata gore o ithute Mmetse go e na le gore o ye Ngweding!” tatago Geeta a realo.

Kwešišo

Ngwala dikarabo tša gago ka pukung ya gago ya go ngwalela

1. **Naa Geeta o be a nyaka go ya kae ka le lengwe la matšatši?**
Geeta o be a nyaka go ya... tšatši le lengwe.
2. **Naa ke mang a rilego Geeta ga a kgone mmetse?**
...o rile Geeta ga a kgone mmetse.
3. **Naa Katherine Johnson o berekile kae?**
Katherine Johnson o berekile...
4. **Naa o nagana gore go ya ngweding go ka swana le eng?**
Ke nagana gore go ka ba...

Bala mafelelo ao a fapanego a kanegelo.

Tšeo di oketšegilego ka Katherine: Ralefaufau yoo a bitšwago John Glenn o be a tlo fofa go ralala lefase. Khomputha e rulagantše tsela ya gagwe eupša o be a sa e tshepe.

“Kgopela Katherine go netefatša dipalopalo,” a realo. “Ge a kare di lokile ke tla tšea leeto.”

Dipalo tša Katherine di be di nepagetše, le leeto le ile la ba leo le bolokegilego!

Ge Katherine a be a nale mengwaga ye 97, Mopresidente o ile a mo fa sefoka seo se kgethegilego. Go ile gwa dirwa filimi yeo e bitšwago ‘Hidden figures’ ka yena. Katherine o phetše mengwaga ye 101.

Ahlaahlang mafelelo ao a fapanego.

1. Ke mafelelo afe ao o a ratago kudu?
2. Ke ka lebaka la eng?
3. Naa o ka nagana mafelelo ao a fapanego a kanegelo?

**Copyright © 2026 National Educational
Collaboration Trust (NECT)**

This work is licensed under a **Creative Commons
Attribution–NonCommercial–NoDerivatives 4.0
International License (CC BY-NC-ND 4.0)**.

Additional permissions beyond the scope of this license
may be available. For further information, please
contact the publisher at **materials@nect.org.za**.

First edition, 2026

